

NALUNAARUSIAQ FN'p Meeqqat Pisinnaatitaaffiisa

Ataatsimiititaliaanut (CRC)

KALAALLIT NUNAAT 2016 – MIO – MEEQQAT PISINNAATITAAFFII
PILLUGIT SULLISSIVIK ALLANUT ATTUUMASSUTEQANNGITSOQ (ICRI)

IMAQARNILIAQ

Una nalunaarusiaq Kalaallit Nunaat pillugu immikkoortortamut, Naalagaaffeqatigiinnermi uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiamut, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Ataatsimiititamut (CRC) erseqqissaaneruvod.

MIO'p, Kalaallit Nunaanni Meeqqat Pisinnaatitaaffii Pillugit Sullissiviup, nalunaarusiat uteqqiattut tallimaata immikkoortortaat aallaavigalugu oqaaseqarfingisimavaa, kiisalu kisitsisit atorlugit nalunaarusianik, paassisutissanillu piviusunit aallaavilinnik ilanngussisimalluni, Kalaallit Nunaata unammilligaanik ajornartorsiutaanillu FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii Pillugit isumaqatigiisummik piviusungortitsinissamut pisariaqartunik. MIO'p ataatsimut isigalugu eqqumiigivaa, nalunaarusiat uteqqiattut tallimaata meeqqat inuuusuttullu Kalaallit Nunaaniittut ulluinnarni unammilligaat ersersinnigmagit, ajornartorsiutillu soorlu sumiginnaaneq, persuttaaneq, innarligaaneq atornerluinerlu ukkatarinagit.

FN'p Meeqqat Pisinnaatitaaffii Pillugit Isumaqatigiissutaat Kalaallit Nunaanni ukiut 20-t sinnerlugit atortussaatinneqarnikuovoq. 2017-imi naatsorsuutigineqarpoq Namminersortut isumaqatigiissutip qanoq inatsisitut ilanngunneqarnissaa siunnersuutigissagaat. Isumaqatigiissutip immikkoortortai Kalallit Nunaata suli tamaasa tigunikuunngilai. MIO'p, Kalaallit Nunaanni angalasarnerpassuarmini, qulaajarsimavaa amigaaterpassuaqartoq isumaqatigiissutip, inatsisit atuutitsinerullu akornanni. MIO'p akuersarpaa meeqqanut inuuusuttunullu tunngasut suliniutit ataasiakkaat amerlasuut aallartisarneqarneri, takusinnaalluguli nunap immikkoortortaani piffinnilu ataasiakkaani atuutsilsersitsiniarnerup ajornartorsiutaanera, inuiaqatigiit akuutinnejnarneri, taamaalilluni sunniuteqarneri pitsaanerpaanngortinniarlugit.

Kalaallit Nunaanni meeqqat inuuusuttullu pillugit paasisimasanik katersuinerup suli pitsangorsarnissaanik pisariaqartitsisoqarpoq. Oqartussaaffeqarfiit ataasiakkaat paassisutissanik katersinermik suliaqarput, MIO'lli takusinnaavaa pisariaqartitsisoqartoq katersuinernik, misissueriaatsinillu inerisaasoqarnissanik, soorlu inissiinerni, atuarfik, suliffik, piitsuuneq naliginnaasumillu inuuniarnermut atugassatigut.

Inunnik isumaginnittoqarfimmi, meeqqanik sullisisuni, ajornartorsiutit amerlaqaat, pingaartumik meeqqanik angerlarsimaffiup avataanut inissiinarnerup iluani, Nunani Avannarlerniit kisitsisit amerlaneroqalutik. Inunnik isumaginninnermi sullissivinnik misissuinerni nakkutilliinernilu erserpoq inatsisink atuutsitsiniarnermi piumasaqaatinik equuutsitsinissanik ajornartorsiuteqartoqartoq, ilaatigut meeqqat arlallit ilaqtariinnut, angajoqqaarsiaanissaminut akuersissuteqanngitsunut, inissinneqartarsimammata. Meeqqat atugarliortarput suliassanullu imminnut tunngasunut akuutinnejnarneq ajorlutik, sullisisullu suliaminnut piginnaasassaminnik isumallutinillu amigaateqartarlutik. Inatsisilli ataasiakkaat meeqqat pisinnaatitaaffiinik nukitorsaasuupput. 2017-imi naatsorsuutigineqarpoq, inatsit nutaaq meeqqanut tapersersuinermut tunngasoq atulersinneqassasod, ilaatigut nuna tamakkerlugu meeqqanut erngummatinik nalunaartarfissamik pilersitsinissamut periarfissiisussamik. Soorlu angajoqqaatut akisussaassuseqarnermut inatsisip, julimi ukioq manna

atuutilersup, meeqqanik perorsaanermut atatillugu ilaagitut timikkut persuttaasарneq pitsalioraa. MIO'lii arleqquтигаа kommunit nukissaqarluarnersut isumallutissanillu naamattunik peqarnersut, inatsisit aallaavigalugit suliassanik tamanik kivitsinissaminut.

Inunnik isumaginninnerup iluani unammilligassaqportaaq amerlasoorpassuarnik meeqqanut inuusuttunullu persuttaanermut kinguaassiutitigullu innarliinermut tunngasunik, kiisalu meeqqanik taakkuningga misigisaqarsimasunik katsorsarneqanngitsunik. Meeqqat inuusuttullu angerlarsimaffimminni atornerluiffiusuni sumiginnaaaffiusunilu peroriartortut ajornartorsiutaqaaq annertooq. Meeqqat kalaallit 27 %-ii sumiginnarneqarput annertuumik annertunerusumilluunniit.

Peqqinissaqarfiup iluani unammilligassat ajornartorsiutillu inunnik isumaginninnermi takuneqartartut assipiliui nalaanneqartarput. Nuna tamakkerlugu napparsimavik meeqqanut immikkoortortaqarfeqanngilaq, nunamilu illoqarfii nunaqarfii assiginngitsut peqqinissamut neqeroorutinut periarfissaqarnerat annertuumik ajornartorsiutaavoq. Kalaallit Nunaat tamakkerlugu meeqqanut nakorsaq ataasiinnaavoq.

Meeqqat amerlasuut angerlarsimaffinni aningasakilliорermik ajornartorsiufiusuni inuupput, ulluinnarnilu inuuniarnermut ajornartorsiutit annertuut nalaattarlugit, assersuutigalugulu eqqaaneqarsinnaavoq meeqqanik anisitaasimasunik inissiisarneq privatimik inuuneqannginnerannik, imigassamik atornerluinermik innarliinermillu ajornartorsiutinik pilersitsisinnaammat.

Meeqqat inuusuttullu ilinniagaqarnissaminut assigimmik periarfissaqanngillat. Kalaallit naalakkersuisusa akisussaaffigaat meeqqat atuarfianni atuartut ilinniagaqarnissaasa qulakteernissaat. Ajoraluwartumik meeqqat atuarfianni atuartut amerlasuut ilinniaqqifinnut ingerlaqqinnissaminnut periarfissaqanngillat, ilaagitut fagimi qallunaatut piginnaasaat amingaateqarmata, taakkumi ilinniaqqifinni amerlasuuni atuartitsinerni atorneqartarmata. Meeqqat atuarfiisa arlallit nalaattarpaattaaq, atuartut arlallit atuariartortarmata inuttut ajornartorsiutit annertuut nassataralugit, ilinniartitsisunut unamminartumik inuttut immikkullu ittumik pamersaanermik tunisinissamik ilisimasaqarnissamut.

MIO'p misigaa, Kalaallit Nunaat ajornartorsiuteqartoq FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffi Pillugit Isumaqatigiissutip assigimmik periarfissaqarnermut ineriarternermullu tunngasoq piviusungortinissaanut, kiisalu akuutinnejqarnissamut (artikel 12), illersugaanermut (artikel 19) kiisalu ilinniartitaanermut (artikel 29.). MIO'p innersuussutigaa, CRC-p Kalaallit Nunaanni Namminersortut qinnuigissagai immikkoortuni taakkunani pissutsit qulaajaqqullugit pitsanngorsaqqullugillu.

SIULEQUT

MIO'P OQAASEQAATAA NAALAGAAFFEQTIGIIT UTEQQIATTUMIK TALLIMASSAANNIK NALUNAARUSIAANUT

2011-imi FN'ip Meeqqap Pisinnaatitaaffiinut Ataatsimiititap innersuussutini ingerlateeqqippai, qallunaat naalakkersuisusa uteqqiattumik sisamassaanik nalunaarusiaanut tapiliullugu, CRC-mut Meeqqap Pisinnaatitaaffi pillugit. Taakkua innersuussutnik arlalinnik Kalaallit Nunaat toqqrarlugu imaqarput. Uuma nalunaarusiapi innersuussutit taakkua qanoq qisuarlarfigineqarsimanersut sammivai, Kalaallit Nunaanni meeqqat atugaat oqaaseqarfigai, qallunaallu naalakkersuisusa CRC-mut uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaat Kalaallit Nunaanut immikkoortortaq tunngasoq oqaaseqarfigalugu. Nalunaarusiapiamma Universal Periodic Review-ip (UPR) innersuussutai isiginiarneqarput.

Ataatsimut isigalugu maluginiarneqarpoq, uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiapi inatsisit nutaat amerlasuut, periusissat, iliuusissatut pilersaarusiit, kiisalu meeqqanut ilaquaannullu ajornartorsiutit

assigiinngitsut tunngasut anigorniarnissaannut suliniutit nassuiardeqartut. MIO'li naliliinera malillugu taakkuninnga atuutsitsilerneq naammangilaq. Assersuutigalugu inatsisit pissutsillu assigiinngitsorujussuupput, soorlu uani nalunaarusiornermi takuneqarsinnaasoq. Naalagaaffiup nalunaarusiaata suliniuterpassuit saqqummiuppar, annertuumilli, meeqqanut kalaallini inuiaqatigitt akornanni, unammilligassarujussuit isummerfiginagit. Meeqqat Illersuisuata angalanerani, meeqqat inuuusuttullu ajornartorsiutit annerpaat oqaasertalersugaat, tassaapput imigassamik atornerluineq aningaasanoornerlu. Tamanna aamma sumiginnaanernik, atornerluinernik, ilinniagaqalernissamut piareersimannginnernut il. il. imaqarpooq. Uteqqiatumik tallimassaaniq nalunaarusiataaq, kommunit, Meeqqanut Isumaqatigiissutip artikel 19-iata piviusunngortinniarneranut, unamminarisaat, ersersinngilai. MIO'p Kalaallit Nunaanni misissuinermini angalanerminilu, ilaatigut meeqqat atugaanik pisinnaatitaaffiinillu oqaloqatigineranni, qulaajarsimavaa isumaqatigiissutip pissutsillu akornanni pisariaqanngitsumik assigiinngissuteqartoq (Olesen aamma Holm, 2013; Olesen, 2014; MIO, 2015-16). Suliniutinik ataasiakkaanik amerlasuunik aallartitsisoqartarpooq, meeqqalli inerikkiautornera avatangiisaanut ataatsimut isiginiarneqanngilaq. Amerlasuutigut meeqqat naammattumik illorsorneqarneq ajorlutillu ikiorserneqarneq ajorput, akuttunngitsumillu kingusinaareersumik meeraq ikiorniarlugu iliuuseqartoqartarpooq.

Aammattaaq Namminersortuni Naalakkersuisut, uteqqiatumik tallimassaaniq nalunaarusiamni Kalaallit Nunaat pillugu immikkoortortami, illoqarfii nunaqarfii akornanni kultureqarnikkut inuuniarnikkullu assigiinngissutsit imaluunniit illoqarfinni annerusut minnerusullu akornanni assersuutigalugu peqqinnissaqarfimmut inuuniarnermullu tapiissutit assigiinngissutaat, samminngilaat. MIO'p nalilerpaa, suliniutit pissutsit tamakkua naammattumik naatsorsuutigineqarsimanngitsut. Suliniuteqarnerit suliniutillu naammattumik atuutilersinniaraanni sunniuteqartillugillu, pingaaruteqarpoq kulturimut inuuniarnullu naleqqussarnissaat, apeqqutaavorlu innuttat, meeqqat ilanngullugit, kulturi aallaavigalugu naammaginartumik akuutinneqarlutillu tusarneqarnersut.

PERIUSEQ

Una nalunaarusiaq Nuna tamakkerlugu Kalaallit Nunaanni Meeqqat Pisinnaatitaaffi pillugit Sullissivimmit sularineqarsimavoq. MIO'p suliassaraa meeqqat pisinnaatitaaffi soqutigisaalu siuarsassallugit FN'ip Meeqqat Pillugit Isumaqatigiissutaa aallaavigalugu. Sullissiviup sularissavai:

- Meeqqat inuuusuttullu illersuinikkut sullississallugit
- Ataatsimut isigalugu meeqqat atugaannut pisinnaatitaaffiinullu pissutsit uparuartassallugit meeqqallu pisinnaatitaaffiinut pitsanngorsaataasinnaasunik siunnersuuteqartassalluni
- Siunnersuissaq ilitsersuillunilu pisinnaatitaaffiit pillugit
- Nakkutilliissaq inatsiseqarneq atuutsitsinerlu FN'p Meeqqat Pisinnaatitaaffi pillugit Isumaqatigiissutaanut naapertuunnersoq
- Meeqqat atugaat pillugit ilisimasanik katersissaaq. MIO'p, oqartussanut atorfefqarfinnullu pulaarnissaq paasinianissarlu, pisinnaatitaaffigaa

Ukua suleqatigiiffiit nalunaarusiatut siunnersuummut oqaaseqarnissaminut periarfissinneqarsimapput: Meeqqat Inuunerissut/Bedre Børneliv (MIBB), Red Barnet, Kalaallit Røde Korsiat, Foreningen Grønlandske Børn (FGB), Inooqqat, Nakuusa, Sorlak, Nanu Børn, Sanningasoq Tungujortoq, Inuit Pisinnaatitaaffi pillugit Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiiffiat (GRM), IMAK, PIP, NISIIP kiisalu Meeqqat pillugit Siunnersuisooqatigitt MIO'mi.

Uuma nalunaarusiap ilitsersuutit, Child Rights Connect NGO-nut kiisalu NHRI-nut atorneqartut, aallaavigai, erseqqissarneqassaarli Danmarkip uteqqiatumik tallimassaaniq nalunaarusiaata Kalaallit

Nunaat pillugu immikkoortortaa ilusilersornera asserluinnaanik malinneqanngimmat. MIO'p ingerlaavartumik innersuussutinik apeqqutinillu ilassutitut siunnersuutinik saqqummiussiarpoq tamatumunnga tulluartuugaangat.

Meeqqat isumaasa akuutinneqarnerat Meeqqat Pisinnaatitaaffiinut Sullissiviup MIO'p suliaasa, meeqqallu atugaannik misissuineq siunertaralugu sammisaasa assigiinngitsut, pingaaruteqartut ilagaat, taakkununnga ilaalluni meeqqanik apersuinerit, meeqqanillu inuuusuttunillu sammisaqartitsinerit unammilligassanik kalaallit inuiqaqtigiivinut attuumassuteqartunik imalinnik.

Nalunaarusiami uani meeqqat isumaat qulequtanut assigiinngitsunut allaaserinninnitsinni ilanngussimavagut. Oqaaseqaatsit Meeqqat Illersuisuata Kalaallit Nunaanni angalanerani katersugaapput. Taamaammat oqaaseqaatsit meeqqat assigiinngitsorujussuarvik atugallit periarfissaqartullu sinnerlugit isumaapput.

NGO'T UUNGA NALUNAARUSIAMUT ILANNGUSSAAT

MIO'p sapingisani tamaat, tusarniaanermi akissutit tiguneqarsimasut tamaasa uunga nalunaarusiamut, ilanngussimavai. MIO'p Foreningen Grønlandske Børn-ip (FGP) oqaaseqaataa immikkoortumut "**Meeqqanut ikiuinermut inatsit**" qup. 9 uani nalunaarusiami issuarniarpa. FGB imatut allappoq:

Foreningen Grønlandske Børn (FGB) MIO'tuulli inatsisitut siunnersuut, meeqqat pisinnaatitaaffiinik nukittorsaasussatut periarfissatut isigaa. FGB-lli (1) maluginiarpa, siunnersuut suli akuerineqanngimmat, kiisalu (2) inatsisissatut siunnersuut piukkunaaeqarmat meeqqat pisinnaatitaaffiinik maannakkut iluserisaminiit annertunerusumik qulakkeerinissaminut. Assersuutigalugu inatsisip qulakkeersinnaavaa meeqqat tamarmik tamatigoortumik pisinnaatitaaffigilfersinnaagaat, inunnik isumaginninnermut suliassani illersorneqarnissartik, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffi pillugit Isumaqatigiisummi artikel 12-imi tunngavit naapertorlugit. FGB-p oqaatigaa, apeqqutaangitsoq nuna tamakkerlugu meeqqanik illersuisussanik peqarnissaq meeqqat illersuisussamik pisinnaatitaaffeqarnissaat qulakkeerniaraanni suliani tamani meeqqanut tunngasuni. Soorlu inatsisip tamatigoortumik ikorfertorneqarnissamat pisinnaatitaaffik qulakkiissagaa, FGB isumaqarpoq inatsisip qulakkeertariaqaraa meeqqanut ikorfertuisussanik atorfilinnik pilersitsinissaq sulissutigisariaqartoq, meeqqat ajunngitsumik pisinnaatitaaffii ataqqillugit akuutinneqarnissaannik qulakkeerisussanik.

KALAALLIT NUNAANNI ATAATSIMUT ISIGALUGU PISSUTSINUT ILISIMATITSISSUT

Kalaallit Nunaanni inuit ikittuararsuupput nunamilu annertoorujussuarmiillutik illoqarfinni 18-ini nunaqarfinnilu 60-ini. 1. januar 2016 Kalaallit Nunaat 55.847-nik inoqarpoq. 48.140 illoqarfinni najugaqarput 7.435-illu nunaqarfinni najugaqarlutik. Kalaallit Nunaata inuisa sisamararterutaasa missaat meeraapput.

INOQATIGIINNEQ PEQQINNERLU

2010-mi inoqutigiinni tamani meeratalinni angajoqqaat 42 %-ii ataatsimik arlalinnilluunniit assigiinngitsunik atornerluiffeqarput. Atornerluissutaanperasut tassaapput imigassamik atornerluined, hashimik atornerluineq aningasanoorajunnerlu malitsigalugu (Bjerregaard 2010, Pedersen aamma Bjerregaard 2012).

INUUSSUTISSARSIUTIT ISERTITALLU

Kalaallit Nunaat qallunaat Naalagaaffeqatigiinnerata ataaniippoq Namminersornerulluni (Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik, 2016). Naalagaaffiup tunisai ataatsimut naleqarput 11,060 mia. qallunaat kroniinik (2013-imut naatsorsugaagallartut 2005-imik akit aallaavigalugit), taakkunangal 3,642

mia. Danmarkimiit tapiissutitut nuussaapput. Aalisarneq Kalaallit Nunaata inuussutissarsiutigaa pingarnersaq.

MEEQQAT TUNGAATIGUT PISSUTSIT

MIO'p tupigusuutigaa, Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaani Kalaallit Nunaat pillugu immikkoortortami Kalaallit Nunaanni meeqqat pillugit unammilligassat ilumoortut ersersinniarneqarsimanngimmata, ajornartorsiutillu imaannaanngeqisut isiginiarneqarsimanatik: sumiginaaneq, atornerluineq ilinniagaqannginnerlu. MIO'p Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaanut oqaaseqarnermini meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni inuunerminnut atugaannut unammilligassat itisilerniarpai.

Kalaallit Nunaanni ataasimut isigalugu pissutsit ataani ilanngussaq 1-imi itinerusumik atuaruk.

1

NAAMMASSINNISINNAANERMU T AAQQIINERIT (ART. 4, 42, 44(6))

Tulliuttumi tassaavoq MIO'p Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaanut oqaaseqaatai immikkoortut IA, IB aamma IC generel measures of implementation pillugu.

OQAASEQAATIT UUNGA: I.A. ISUMAQATIGISSLUTIP AALAJANGERSAGAANI NAAMMASSINNINNIARLUNI ILIUUSIT

INATSISILORNEQ (INNERSUUSSUT, PARA. 13)

MIO'p ukiumut inatsissanut assigiinngitsunut tusarniaanerni akissutinik sanasarroq. MIO'p ukiuni arlalinni innersuussutiginikuua, kingunerisinnaasanik naatsorsuinerni "Meeqqanut inuusuttunullu kingunerisinnaasat" naatsorsuutigineqartassasut. Suli nalunarpoo qanoq ililluni FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip malittarisassai kalaallit inatsisaannut ilanngunneqassanersut. Toqqaannartumik Inatsisartut Inatsisaannut isumaqatigiissutip aaliangersagai ikkunneqassappat, imaluunniit kalaallit inunnut isumaginninnermut inatsisaat, ilaqtariinnut inatsisaat meeqqanut inuusuttunullu inatsisaat aallarniutigalugu sukkut isumaqatigiissummi artikelite naammassisimanerigut - kinguneratigullu artikelite sinneruttut kalaallit inatsisaannut tulluuttunut ilanngullugit. MIO'p tamanna inatsisitigut teknikkikut aaqqiineq pingaaruteqarsoraa, apeqqullu ukioq manna akineqartariaqarpoq - akissutillu tassunga tunngasut suliaralugit aallartigasuartariaqarlutik.

ATAQATIGISSLARINEQ (INNERSUUSSUT, PARA. 15)

Kommunerujussuarnik 2009-mi pilersitsinerup siunertaraa pisariillisaaneq kommunillu sullissinerannik pitsangorsaaneq. Tamannali tamanut piviusungungitsoopoq. Innuttat arlallit sullissinerup ajortialanneranik misigisaqarput amerlasuullu meeqqat atugaannik naliginnaasumik nakkutilliinermut ajorsiallannertut eqqaallugu. Aaliangiussanut, meeqqanut tunngasunut naammagittaalliorssinnaaneq ajornakusoorneulerkuuvoq, ajornakusoorsinnaasarlunilu kommunimi sullisisup attaveqarfijisinnaanissaa. Kommunit kattunnerisa aammattaaq kommunimi sulisunut suliassat

amerlinerinik kinguneqarsunavoq, meeqlanut inuuusuttunullu suliassanut ajorsiallaataasimalluni.

NAALAGAAFFITTUT ILIUUSISSATUT PILERSAARUT (INNERSUUSSUT, PARA. 17)

Ukiut tyvit sinnerlugin Kalaallit Nunaata isumaqtigiissut atortussangortereeraalu Inatsisartuni isumaqtigiissut Kalaallit Nunaanni inatsisitut atortussangortinnissaanut inatsimmut siunnersuuteqartoqarpoq. Siunnersuulli kinguartinneqarpoq, Naalakkersuisullu Ilaqutariinnermut Peqqinnissamullu Ataatsimiititamit pisussaaffilerneqarput kingusinnerpaamik 2017-imi isumaqtigiissutip inatsisitut ilanngunnissaa siunnersuutigeqquullugu. Isumaqtigiissutillil suli inatsimmut ilanngunneqannginnerata allanngortissinnaanngila, isumaqtigiissut suaarutigineqarsinnaammatt Naalakkersuisunullu naammagittaalliornermut atorneqarluni. Erseqqissarneqassaaq kalaallit inatsisaanni atuuttuni meeqlanut inuuusuttunullu tunngasuni allaqqammat, Inatsisartut FN'ip Meeqqaat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqtigiissutip atuutsinnejqalernissaanut pisussaaffeqartut. (LTF nr. 1 15. april 2003-meersoq meeqlanut inuuusuttullu pillugit § 3). Tamanna imaanngilaq nuna meeqlanik inuuusuttunillu annertuumik sumiginnaanngitsoq. Immikkoortoq qulaaniittooq "Legislation" pillugu isumaqarnarpoq, nunami inatsisitugt oqallinneq FN'ip Meeqqaat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqtigiissutip qanoq isilluni eqqunnissaata oqallisiginssaa amigaatigineqartoq.

FN'ip Meeqqaat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqtigiissutip immikkoortortaasa ilaat suli Kalaallit Nunaannit eqqunneqanngillat.

Tamatuman Ni Naalagaaffeqatigiinneq grundlovimilu immikkut ittumik aaliangersakkat aallaavagineqarput. Naalagaaffimmi naalakkersuinikkut aaqqissuussineq, naalagaaffimmi innuttaaneq, eqqartuussiviit qullersaat, nunanut allanut -, illersornissamut -, isumannaallisaanermullu politikki kiisalu nunap aningaasaataasa nalingi kiisalu aningaasanut politikki pineqarput.

NAKKUTILLIINEQ (INNERSUUSSUT, PARA. 20)

Inatsisartut inatsisaat nr. 11 22. november 2011-meersoq Meeqqaat Illersuisuat kiisalu Meeqqaat pillugit Siunnersuosoqatigiit, Naalagaaffittut Kalaallit Nunaata Meeqqaat Pisinnaatitaaffii pillugit Sullissivia MIO-mik imaartoq, akuerineqarnikuvoq FN'ip Meeqqaat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqtigiissutip eqqunneqarneranut atatillugu. MIO tassaavoq Meeqqaat Illersuisuat, meeqlanut pillugit siunnersuosoqatigiffik kiisalu allaffeqarfik mikisuararsuarmik annertussusilikamik isumallutilik nunamut annertoqisumik sumiginnaaffiusumut piffinnilu isorartoqisumi unammilligassaqartumi. Isumalluitit annikitsut nakkutilliineq ajornakusoortissinnaavaat ajornakusoortillugulu meeqlanut pisinnaatitaaffiinik nakkutilliiniarneq.

MIO meeqlanut illersuisutut suliffeqarfiuvooq. Meeqqaat Illersuisuat suliassani ataasiakkaani aaliangiisinnaanngilaq, oqaaseqarsinnaallunili, meeqlallu atugaat pillugit paassisutissanik aallersinnaatitaalluni pisortat privatillu suliffeqarfiut. Meeqqaat Illersuisuat MIO-lu kattuffinnik arlaqartunik suleqateqarpoq, ilaatigut kalaallit ombudsmandiat, meeqlanut, inuuusuttut inersimasullu naammagittaallutaannik tigusisartoq. Aningaasaqarnermut inatsisatut siunnersummi 2017-imut erserpoq, meeqlanut naammagittaalliorinnaanerannut erseqqissaanermi periarfissinnejqarnermullu aningaasartutissat suli isumannaarneqarsimannngitsut (Kalaallit Nunaata Inatsisartui, 2016). MIO'p innersuussutigaa, Kalaallit Nunaata ilannguffigissagaa Valgfri Protokol 28. februar 2012-meersoq FN'ip isumaqtigiissutaa meeqlanut pisinnaatitaaffii pillugit ataasiakkaat naammagittaalliorinnaanerannut tunngassuteqartoq.

MIO'p Danmarkimi Inuit pisinnaatitaaffiinut Sullissivik (IMR) suleqatigivaa aamma Kalaallit Siunnersuosoqatigiffiat Inuit Pisinnaatitaaffiinut (GRM) kiisalu NGO meeqlanut tunngasoq.

ISUMALLUUTIT AGGUATAARNEQARNERI (INNERSUUSSUT, PARA. 22)

Uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiap eqqartorpaq immikkoortumi uani ilinniagaqarnerup iluani unammilligassat. MIO innersuussivoq immikkoortoq 8-mut Education, leisure and cultural activities ataannut paasissutissanik oqaaseqaatsinillu annertunernut.

PAASISSUTISSANIK KATERSINEQ (INNERSUUSSINEQ, PARA 24)

Uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiap uani immikkoortortami innersuussutigaa paasissutissanik katersineq ukiuni kingullerni annertuumik pingaartinneqarsimasoq. MIO'p, tamatuma annertuumik nukittorsartariaqarnera, takusinnaavaa. Suliffeqarfik ataasiakkaat assigiinngitsut paasissutissanik katersineq suliarvaat. Ilaatigut taaneqarsinnaapput: Buffi, immikkoortortaqarfik nutaaq, Meeqyanik, Inuuusuttunik Ilaqtariinnillu ilisimatusarnermik suliaqartoq. Pilersinneqaqqambersoq Allorfik, ilisimasanik Atornerluinermut, Piaartumillu Suliniuteqartarnerk tunngasunik katersuiffik. IPIS, innarluutit pillugit ilisimasaqarfik siunnersuisarfiutigisoq. Naatsorsueqqissaartarfik inuaqatigiit pisortatigoortumik ataatsimoorussamik naatsorsuisarfiat Kalaallit Nunaata Naalakersuisisa ataaniittoq. **Ingerlareersumik paasissutissanik katersisoqaraluartoq, pisariaqartinneqarpoq ataavartumik immikkoortut aaliangersimasut ineriertornerinik ilisimasaqarnissaq pisariaqartinneqarpoq, soorlu meeqqat inuunerminni atugaat, piitsuuneq, atornerluineq allaaserineqareersutullu inissiisarneq, innarluuteqarneq, atuarfik, suliffik assigisaallu.** MIO'p miserratiginngila komunit iluini peqarmat paasissutissanik ketersisinhaasunik. Taakkuninngali ineriertortsinissaq pisariaqarpoq, soorlu aamma pisariaqartoq kommunini sulisut taakkuninnga atuinissamik ilinniartinneqarnissaat.

OQAASEQAATIT UUNGA: I.B ISUMAQATIGIISSTIP ILISIMANEQARNERATA SIAMMARTERNEQARNISSAA

ILINNIARTUT ILINNARSIMASULLU ATUARTINNEQARNERAT

CRC-p Danmarkimut Kalaallit Nunaannullu innersuussutimini kingullermi erngummatalugu eqqaavaa, sulisut meeqqanik sullisisut ilinniarsimasut, atuartinneqarnissaat FN'ip Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaata iluaniinngimmatt. CRC-ip nangillugu siusinnerusukkut innersuussutigisimasani uteqqippaa, atuartitsinermut aaqqissuussamik sanasoqartariaqartoq sulisunut tamanut, inuit pisinnaatitaaffii pillugit, ingammillu meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit. Ilaatigut pineqarput eqqartuussisut, inatsisilerituut, ilinniartitsisut, politit, pisortani sulisut, sumiiffinni ataasiakkaani oqartussat kiisalu inulerinermut peqqinnissamullu sulisut.

November 2014-imi MIO'p kiisalu Inuit Pisinnaatitaaffiisa Sullissiviat peqatigalugu Ilinniarfissuarmi ilinniartitsunngorniartut meeqqat pisinnaatitaaffiinik atuartillugit aallartipput, ilinniartitsunngorniartut taamaallutik siunissaq isigalugu meeqqat atuarifianni meeqqanik inuuusuttunillu pisinnaatitaaffiit pillugit atuartitsisinaalerniassammata. **MIO neruppoq, ilinniartitsunngorniartut siunissami ilinniagassaat meeqqat pisinnaatitaaffiinik imaqalerumaartoq. Aammattaaq MIO'p innersuussutiginikuuaa, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissut aaliangersimasumik Kalaallit Nunaanni perorsaasunngorniartut socialrådgiverinngorniartullu ilikkagassaattut ilanngunneqassasut.**

**OQAASEQAATIT UUNGA: I.C. NALAGAAFFIIT PEQATAASUT
NALUNAARUSIATIK TAMANUT AMMAATISSAGAAT**

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaat MIO'llu nalunaarusiaa MIO'p nittartagaani oqaatsit arlallit atuarneqarsinnaassaaq.

Naammassinninniarnermut iliusissatut innersuussutit (art. 4, 42, 44 (6))

**MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI
NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:**

- Qanoq ililluni paassisutissanik katersineq pitsangorsarneqarpa, misissuinerillu malitseqartinneqarpat.
- Qanoq ilillugu, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip pissutsillu atuuttut akornanni assigiinnginnerujussuaq, millisarneqarniarpa?
- Kalaallit Nunaata Valgfrie protokol 28. februar 2012-imeersoq FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip iluaniittumut ataasiakkaarluni naammagittaalliorzinnaanermut tunngasumut, ilanngunniarpa?
- Kalaallit Nunaata pilersaarutigivaa, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissut, ilinniarfinni tamatumunnga attuumassusilinni ilinniagassani aaliangersimasunut ilaalernissaa?

2 MEEQQAP NASSUIARNEQARNERA (ART. 1)

Naalagaaffeqatigijt uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

3 NALIGINNAASUMIK TUNNGAVIIT

Una MIO'p Naalagaaffeqatigijt uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanut immikkoortoq III.A, III.B kiisalu III.C generel principles pillugit oqaaseqaatigivaa.

3.1 Immikkoortitsinnginneq (art. 2)

MIO meeqlanik inuuusuttunillu Kalaallit Nunaanni immikkoortinnginneqartunik sulianik ilisimasaqanngilaq. Tamanna Kalaallit Nunaata assigimmik pineqartarnermut naammattumik inatsiseqannginneranut atassuteqarsinnaavoq. Uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiam Kalaallit Nunaanni Pinerlunnermut Inatsit 2010-meersoq § 100 innersuussutigineqarpoq, tassani allaqqammat, "*a violation publicly or with intent of wider dissemination to put forward statements that threaten, ridicule or degrade a group of people due to their race, skin colour, national or ethnic origin, religion or sexual orientation*". Taanna taammaallaat pinerluuteqarsimasut pineqaatissinneqarnerannut tunngavoq, taamaalillunilu inuinnaat pineqaatissinneqarnermut tunngasuunatik. Kalaallit Nunaanni ataasinnarmik suaassusermut naligiinnermut inatsiseqarpoq, assigiinngitsinermullu inerteqputnik inatsiseqarani soorlu ammip qalipaataanut / suminngaaniit pinngortuunermut, ukiunut, innarlutut, upperisamullu tunngasunik. Naammagittaalliorfiusinnaasumik aamma peqanngilaq. Tamanna isumaqarpoq, meeqqat naammagittaaliutistik suaassusermut, innarluteqarnermut, suminngaaniit pinngortuunermut imaluunniit kinguaassiornermut il. il. tunngasunut suliassanngortissinnaanngikkaat, taamaalillutillu tamakkiisumik illorsorneqaratik.

Kalaallit Nunaanni meeqqat inuuusuttullu pillugit paassisutissanik katersinermi MIO'p meeqlanut

inuuusuttunullu tunngasut ilisimasaqarfijersimavai, ulluinnarni nikanarsagaanikkut atuarnerminnilu pineqartut assersuutigalugu oqaatsitik pillugit.

"Atuarfimmi atuartut ilinniartitsutik gallunaat naleqqussarfigisussavaat, tamannalu kamaammernernik kinguneqarsinnaasarpooq atuartullu imminnut naqissusersinnaasarpooq naleqannigsutut pikkorluttutullu. Ilaat termsinsprøveni tunniutiinnartarput misigigamik gallunaat oqaasiinut nalusutut nalilereerneqartaramik" (Atuartoq, Tunu 2016).

INNARLUUTILINNUT ILLERSUISOQ

2016 upernaakkut politikkikkut aaliangiunneqarpoq innarluutilinnut illersuisoqarfimmik pilersitsisoqassasoq. Aningaasaqarnermut inatsimmut 2017-imut siunnersummi ersippoq taassuminnga pilersitsinissamut 2,5 mio. kr.-inik inniminniisoqarsimasoq. Illersuisoqarfissamik pilersitsinissamut sulineq aatsaat aallartisarnejarnialerpoq. MIO'p apeqquserpaa, isumalluutit suliamut naleqqunnersut, assersuutigalugu nuna tamakkerlugu meeqqat innarluutillit atugaannik nakkutilliisoqartussaammat.

3.2 Meeqqap pisariaqartitai soqutigisaalu (art. 3)

ANGAJOQQAAT AKISUSSAANERANNUT INATSIT

1. juli 2016 Kalaallit Nunaanni Angajoqqaat akisussaanerannut Inatsit atuutileroq. Angajoqqaat akisussaanerannut Inatsisip meeqqanut qajassuussinissaq pingaardnerpaartarivaa. aaliangiussinernilu meeqqap nammineq isumai aallaavagineqartassapput, kiisalu meeqqamut suna pitsaanerpaassanersoq. Inatsisip atuutilernerani naveersisinnaatitaanermut inatsit atorunnaarpooq. 1. juli 2016 aallarnerfigalugu meeqqanut timikkut pillaaeq tamarmi unioqqutitsilluni persuttaanertut isigineqalerpoq. **MIO isumaqarpoq Angajoqqaat akisussaanerannut Inatsisip meeqqat inuuusuttullu pisinnaatitaaffii pitsangngoriartikkai, persuttarnejarnissamut illersorneqarnermut kiisalu meeqqat pisinnaatitaaneranut angajoqqaani tamaasa najornissaannut.** Inatsisip naleqqussarpai angajoqqaatut akisussaaaneq, meeqqap najugaa kiisalu peqatigisassai. Inatsisittaq imarivaa aaliangersakkat immikkut ittut angajoqqaajunngitsunik meeqqamik peqatiginnittussanik akuerisaqarnerit, ilanngullugu assersuutigalugu meeravissiat ilaqtuttaminnit kingoqqiffimminnit peqateqarsinnaanissaat.

Meeqqanut 1. juli 2016 kingorna inunnorsimasunut atuutileroq, angajoqqaavisa tamarmiullutik angajoqqaatut akisussaaffeqalertarnissaat, angajoqqaat, meeqqap inuunnginnerani qaammatit qulit kingullit iluanni, katissimappata imaluunniit inuit allattorsimaffiannut ataatsimoortumik isumaqatigiissuteqarsimappata.

MEEQQANUT IKIUNINERMUT INATSIT

2017-imi naatsorsuutigineqarpoq meeqqanut ikiuinermut inatsit nutaaq atuutilissasoq. 21,7 mio. kr. 2017-imut inniminnerneqarsimapput, 2018-imut 21,1 mio. kr. kiisalu 2019-imut 19,1 mio. kr. aningaasartutigineqartussatut, taakkulu atugassat suliniutinut assigiingngitsunut inatsisitut siunnersuut malillugu atorneqassapput, ilaatigut suliniuteqarnerup malinnaavigineqarnissaanut, angajoqqaanngortussanut neqeroorunnut, nunalu tamakkerlugu nalunaaruteqartarfissamut (Kalallit Nunaata Naalakkersuisui, 2016). **MIO'p inatsisitut siunnersuut meeqqat pisinnaatitaaffiinik pitsangorsaanertut isigaa, ingammik artikel 12-imut tunngatillgu meeqqat akuutinneqartarnerinut kiisalu artikel 19 illersugaanermut, erngummatigaali kommunit nukissaqassanersut nukissanillu tunineqassanersut suliassanik takkuttussanut kivitsinissaminnut.**

INISSIISARNERIT KOMMUNILLU SULLISSINERAT

Ukiuni kingullerni inulerinermut sullissivinni ajornartorsiutit annertuumik isiginiarneqarsimapput.

Misissuinerit uppernarsarpaat meeqqat amerlasuut atugarliortut, kommuninilu inulerinermut sullissiviit inatsisitigut piumasarineqartut piviusunngortinnissaat ajornartorsiutigigaat. Assersuutigalugu MIO'p nalunaarusiat, "Inuk inuuvoq" (Olesen aamma Holm 2013), meeqqat inissinneqarsimasut 33-it apersornerisigut misissuineq kiisalu "Inatsimmiit atuutsitsinermut" (Olesen 2014), kommunini sullissivinni meeqqanut tunngasunik sulianik misissuineq, aallaavagalugit uppernasarpaa kommunit isumaqatigiissutip, assersuutigalugu meeqqat inuuusuttullu isumaannik akuutitsinerup (art. 12), eqqortinnissa kivissinnaasimanngikaat. Misissuinerit takutippaat arlalippassuartigut inatsisitigut piumasaqaataasut meeqqanut inissinneqarsimasunut iliuusissanik pilersaarusrionerit sularineqarsimannngitsut, kinguneralugulu meeqqat imminnut pilersaarusanut akuutinneqarsimannnginnerat.

"Ullut marluk aallarnissara sioqqullu ilisimatinneqarpunga aallassasunga. Anaanama oqaluttuitinngilaanga, tamanna sularineqartoq. Kommunimi oqaloqatiginnikkama aatsaat paasitinneqarpunga" Niviarsiaraq, 14-inik ukiulik (Olesen, 2013).

Sullissit sulianut nukillalaernerluti unnerput, ilaatigut suliaqarpallaarnertik ilaatigullu piginnaasakinnertik pissutigalugu ilaqtariit meeraallu ikorfertuutaasinnaasunik neqeroorfigisinnaannginnamikkit. Sullissit arlallit nalunaarutigaat suliassaqarpallaarneq pissutigalugu ilungersunarnerpaaginnaat erngumanartut, soorlu kinguaassiutitigut atornerluinernik imaluunniit persuttagaarnernik tunngasut taamaallaat qisuarifigisinnaasarlugit. Tamanna tapserneqarpooq paassisutissiissutinit nakkutilliernilu nalunaarusianit^{1[1]} Naalakkersuisuninngaaneersunit, takutitsisumit meeqqanik inuuusuttunillu amerlasuutigut sumiginnarneqartunik, kommunillu ukiuni arlalinni atugarliornernik kinguaassiutitigullu innarliinernik nalunaarfagineqartalaruarluni akuleruttarsimannginneranik.

Uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiornermi unammilliutit tamatumunnga tunngasut qaapiaannarlugit allaaserineqarput, taamaallaat annertunerusumik sullissisunik ikorfartorneqarnissamik siunnersorneqarnissamillu tikkuussisoqarluni, ajornartorsiutilli annertussusaannik - meeqqanullu pineqartunut sunniutaannik oqaasertalersuisoqarani. MIO'p tupigusuutigaa, inulerinikkut meeqqanullu inuuusuttunullu naliginnaasumik ikorsiisoqartannginnerata unamminartua nalagaaffiup nalunaarusiaani pingaartinneqarpasinngimmat.

MIO'p akueraa Naalakkersuisut ajornartorsiutit ilungersunartutut tigusimammagut. 2015-imi ilaqtariinnut, Naligiisitaanermut Inulerinermullu Tunngasunik Naalakkersuisoqarfiup nalunaarusiaara, qulaajarlugit meeqqat inissinneqarsimasut amerlassusaat, qanoq inissinneqarsimanersut iliuusissanullu pilersaarusoqarsimanersoq. Nalunaarusiap takutippaa, 500-ni 642-t inissiinerit iluanni iliuusissamik pilersaarusoqarsimanngitsoq imaluunniit nutarsaasoqarsimanngitsoq, kingornalu tamanna aaqqiiffingineqarluni.^{2[2]} Naalakkersuisoqarfiup taassuma Qitiusumik Siunnersuisoqarfik (DCR) ammarpaanovember 2015, siunertarineqarluni kommuninik siunnersuinissaq ikorfartuinissarlu meeqqat inuuusuttullu ulorianartorsiortut pillugit, kiisalu aaqqissuussinermik inulereriaatsillu iluani suleriaatsinik aaliangiisarfiusuni ineriartortitsisussamik. Meeqqat Illersuisuata Kalaallit Nunaanni angalanermini^{3[3]} nalunaarusiaani, nakkutilliernilu 2016-imiit nalunaarusiaani uppernarsarneqarpooq, suli annertuumik sumiginnasasoqartoq.

Inatsisartut 2016-imi akuersissutigaat inatsit Inatsisartut peqqussutaannik inulerinermi sullissiviup aaqqissuuneqarneratalu allangnuuta, Naalakkersuisunik periarfissiisoo piffissami aaliangersimasumi kommunimi inulerinermut sullissivimmik tigusisinhaallutik, nakkutilliinerup ersersippagu, kommunip akuerineqarsinnaanngitsumik assersuutigalugu meeqqanut inuuusuttunullu inatsisink malinnissinnaannginnini.

¹ Nakkutilliisut

uunga

attavigineqarsinnaapput:

http://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2016/03/100316_tilsynsraad

²

<http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie/DK/Rapport%20Afd%C3%A6kning%20Handleplaner%20Anbragte%20B%C3%B8rn%20og%20Unge.pdf>

MIO'lli erngummatigaa, naammattunik isumalluuteqartoqarnersoq - aningaasatigut piginnaasatigullu - meeqqat inuusuttullu pillugit suliassarpassuarnik kivitsisinnaanermut.

3.3 Inuunermut, aniguinermut ineriertornermullu pisinnaatitaaffik (art. 6)

ATUARTUT ILINNIARTULLU

ELEVER OG STUDERENDE

Meeqqat atuarfiata qulaaniittuni ilinniarfinni uniinnartartut amerlaqaat. 2013-imil Kalaallit Nunaanni ilinniagaqarlutik aallartittuni 1390-ini 663-it uniinnarput³. Tamanna pinaveersaartinniarlugu Ilinniartunik Siunnersuisarfik pilersinneqarpoq, ilaatigut ikorneqarnissamik ikorfertorneqarnissamillu neqerooruteqartumik, tarnit nakorsaannit, socialrådgiverinit, psykoterapeutinit kiisalu psykoterapeutitut ilinniaqqissimasunit.

Ilinniartunik Siunnersuisoqarfik suliniutip Nuna tamakkerlugu Qitiusumik Siunnersuisuarfiup ataaniippoq. Siunnersuisarnerli taamaallaat illoqarfinni tallimaannarni ammavoq GUX-imilu, qitiusumik ilinniarfiit, ilinniarfiit ingerlaqqifiisut, lærlingit, innuttallu Kalaallit Nunaat tamakkerulu Piareersarfinni ingerlatsisuni. Ilinniartunik Siunnersuisoqarfip ilinniartut illoqarfinni allaneersut neqeroorfigisarpai ilinniarfiit ataasiakkat siunnersuisarfik saaffigaangassuk.

Tassunga atatillugu eqqaaneqarsinnaavoq, meeqqat meeqqat atuarfianeersut arlaqartunik ikorforsorneqarnissaminnut siunnersorneqarnissaminnullu periarfissaqarmata. Atuarfiit arlallit oqaloqatiginnartunik assigiinngitsunik atorfinititsaqarput. Qassiunersulli nalunarpoq. Meeqqat Illersuisuata Kalaallit Nunaanni angalasarnerata ersersippaa inulerinermut piginnaasaqartunik atuarfinni atorfegartussanik pisariaqartitsisoqartoq matussuserneqarsimangngitsunik.

OQARASUAATIKKUT IKIORSIISARNERUP ANINGAASALERSORNERA

Kalaallit Nunaanni assigiinngitsunik oqarasuaatikkut siunnersuisarfeqarpoq. Nuna tamakkerlugu oqarasuaatikkut siunnersuisarfii imminornissamut ulorianartorsiortunut ilaquaannullu tunngapput, ataaseq inunnut kinguaassitutigut innarlerneqarsimasunut, ataaseq meeqqanut inuusuttunullu oqarasuaatikkut siunnersuisarfik, ataaseq ilaqtariinermut oqarasuaatikkut siunnersuisarfik kiisalu MIO'p SMS-ikkut meeqqanut inuusuttunullu siunnersuisarfia. Taakkua avataasigut piffinni ataasiakkaani assigiinngitsunik ilaatigut ilaqtariinnut siunnersoqarfeqarpoq. Siunnersuisoqarfinnik ulloq unnuarlu ammasartunik peqanngilaq, taamaallaat ullormut akunnialunnguani ammasartut.

Siunnersuisarfii amerlanersaat Namminersortunit aningaasalersorneqarput. Ukiut tamaasa meeqqat inuusuttullu (inersimasullu) tassani ikorserneqarnissamut periarfissaat, apeqqutaasarpooq aningaasartassaqarnersoq. Siunnersuisarfii ilaat ilaannakuusumik Namminersortunit aningaasalersorneqarput. Oqarasuaatikkut siunnersorneqarnissaq pisariaqartinneqaaq, uani ilaatigut MIO'p SMS-ikkut siunnersuisarfia eqqaaneqarsinnaavoq, oktober 2013-imili ammarmat meeqqat inuusuttullu ukiumut 1000 sinnerlugit siunnersorneqarsimammata. Saaffiginissutit amerlaqaat ilungersunartuullutilu, avinnerniit, pimmatigitnernut kiisalu kinguaassitutigut innarlerneqarnernut, persuttaanernut, imminornissamullu qunusaarinernut. Aalingersimasumik siunnersuisarfii aningaasalersorneqarnissaat pisariaqaaq.

IMMINORNEQ

Pingartumik kingullertut taaneqartoq MIO'p SMS-ikkut siunnersuisarfianut pissutaasartooq

ilungersunartutut tiguneqartariaqarpoq, inuuusuttut (aamma innuuusuttut 20-t ataallugit ukiullit) akornanni imminortartut Kalaallit Nunaannut³ unamminartoq annertoqimmat.

Ukiuni qulikkaani naluneqanngilaq imminortarnerit amerlassusaat nunanit, Kalaallit Nunaata assersuutigisartagaanit, amerlanerujussuusut. **MIO'p innersuussutigaa, illoqarfimmium nunaqarfimmillu atasiakkaat suleqatigalugit nunap ilaanut piffinnulluunniit atasiakkaanut imminortarnerup appartinnissaanut suleriaasissanik sanasoqassasoq.**

MIO innersuivoq immikkoortumut 7.1 Aniguineq ineriartornerlu (art. 6 (2)) pineqartoq allaaserineqarneranut.

¹ http://www.si-folkesundhed.dk/Ugens%20tal%20for%20folkesundhed/Ugens%20tal/19_2015.aspx

3.4 Meeqqat isumaanik ataqqinninneq (art.12)

AKUUTINNEQANNGINNEQ

Naalagaaffeqatigiiffiup uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaani allaaserineqarpoq, sullisisut maannakkut meeqqat pilligit suliassani ilitsersuunneqarsinnaalersut. Piviusumili suli unamminartoqarnera MIO'p pingaartippaa tikkuassallugu.

Meeqqat inuuusuttullu Kalaallit Nunaanni sumiginnarneqarneq annertooq misigisarpaat (takuuk immikkoortoq 3.2) ukiullu kingullit ajornartorsiut annertuumik isiginiarneqarsimavoq inulerinermut sullissivinni. Uppernarsaatissaqarpoq kommunini inulerinermut sullissiviit sullissinerminni ajornartorsiortut aralitsigullu inatsisit piumasaat naammassisinnaangikkaat. Amerlasuunik assersuutissaqarpoq meeqqat inuuusuttullu inissinneqartarnerannik angerlartinneqartarnerannillu takussutissartaqanngitsunik inissittariaqarneranik angerlartittariaqarneranilluunniit, iliuusissanik pilersaarusiortoqarneq ajorpoq meeqqallu akuutinneqarneq ajorput.. Arlalinnik assersuutissaqarpoq meeqqanik inuuusuttunillu akuutinneqsimanngitsunik suliassanut imminnut tunngasunut, soorlu:

"Aperineqarusussimasinnaagaluarpunga ulloq unnuarlu angerlarsimaffimmeerusunnersunga imaluunniit angajoqqaarsiaqarunnersunga"

Niviarsiaraq 15-inik ukiulik (Olesen, 2013)

"Meerarsiaarusunngilanga, angajoqqaanni najugaqarusuppunga!!!" Nukappiaraq, 14-inik ukiulik (MIO, 2016)

Nalunaarusiaq "Inuk inuuvoq" MIO'mit suliarineqarsimasoq, meeqqat 33 nuna tamakkerlugu inissinneqarsimasunit aporsorneqartunit tunngaveqarpoq. Nalunaarusiap taperserpa, meeqqanik akuutitsisarneq atorneqarpallaanngitsoq. Assersuutigalugu meeqqat angisuut iliuusissanik pilersaarusiornerni akuutinneqarneq ajorput (Olesen aamma Holm 2013)

Misissuineq "Inatsimmiit atuutsitsinermut" aammattaaq tikkuarpaa, sullisisut arlallit suliassaat amerlangaarmata, inissiiniarnermi piniaasaartarnerat sivisuallaartoq, ilaannikkullu atugassarititaasut annikingaarmata suliassat suliarineqanngitsoornerinik kinguneqartarlutik. (Olesen, 2014). *"Meeqqat qulit ataallugit ukiullit annikitsuararsuarmik, nalilersuereernermeri naleqquttutut isigineqaraanga akuutinneqartarput"* (ibid.). Sullisisut oqaluttuarput, meeqqat tamatigut akuutinneqarneq ajortut piffissaaleqineq ulapinnerujussuarlu pissutigalugit.

Kommunini meeqqat akuutinneqarnissaannut isumalluutit piginnaasallu suliamut tunngasut qulakteertariaqarput. Kiisalu meeqqanik inuuusuttunillu akuutitsinermut aaqqissuussinerit suleriaatsillu qulakteerneqartariaqarput.

MEEQQANIK ILLERSUISOQ NAJORTI

Meeqqat imminnut suliassanut tunngasuni tusarneqarnissartik akuutinneqarnissartillu pisinnaatitaaffigaat. Tamanna kommunit meeqqanut inuusuttunullu sullissineranni aaliangersimasumik ilaatinneqartariaqaraluarpoq. MIO'p 2013-imni ammarnerani meeqqat inuusuttullu Meeqqat Illersuisuat aqqutigalugu oqaaseqartartoqalerput, 2015-imilu MIO Foreningen Grønlandske Børn-ilu (FGB) periarfissiippit meeqqat inuusuttullu "Meeqqat Illersuisuat Najorti" peqatigalugu kommunit suliassani suleriaasiat paasisinnaanissaanut kiisalu oqaatigisinnaanngorlugit misigisatik isummatillu kommunimi suliassani imminnut tunngasuni.

Naliginaasumik tunngaviusunut innersuussutit

MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNI UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Namminersortut sulissutiginiarpaa iliuusissanik pilersitsinissaq kommunit suleqatigalugit, qanoq inatsisit pioreesut qulakkeerneqassanersut, taassumalu ataani akuutitsarneq pillugu?
- Namminersortut piginnaasanik inerisaanermut pilersaarusiorniarpat inulerinermut sullissut meeqqanut tunngasortaani?
- Namminersortut sulissutiginiarpaat, meeqqanut inuusuttunullu tunngasut annertusarneqarnissaat Naalakkersuisut kommunillu isumalluutinik tulleriissaarinerminni?
- Namminersortut sulissutiginiarpaat, Kalaallit Nunaata assigiinngisitsinermut inatsisip suliareqqinnissaa, ataatsimullu inatsimmik suliarinnilluni, tamanik assigiinngisitsinermut illersuisumik, suliffeqarfiiit iluini avataannilu.
- Namminersortut nuna tamakkerlugu oqarasuaatikkut siunnersuisarfiit (telefon, SMS assigisaallu) aningaasalersorneqarneri qulakkeerniarpai ammasarnerilu annertusillugit?
- Namminersortut nunap immikkoortortaani piffinnilu ataasiakkaani imminortarnerup apparinnejarnissaat siunertaralugu suleriusissanik sananiarpa piffinni ataasiakkaani innuttat peqatigalugit?

4 KIFFAANNGISSUTSIMUT PISINNAATITAAFFIIT IL.IL.

Tulliuttumi tassaapput MIO'p oqaaseqaatai Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaata immikkoortortaanut IV.F. og IV.G. civil rights and freedoms pillugit.

4.1 Inuit inuuneranni nalunaarsuisarneq naalagaaffimmilu innuttaaneq (art. 7)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

4.2 Kinaassutsimik atatitsineq (art. 8)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

4.3 Paasissutissanik ujarlernermut, tigusinermut ingerlatitseqqinnermullu pisinnaatitaaneq (art. 13)

Kalaallit Nunaanni radiop tv-llu iluani killilerujussuarmik meeqqanut inuuusuttunullu ineriertuutaasinnaasunik paasissutissanik periarfissaqarpoq.

4.4 Taqinneqarani eqqarsarsinnaanermut, ilerasuuteqannginnissamut kiisalu upperisaqarnermut pisinnaatitaaffik (art. 14)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

4.5 Peqatigiiffeqarnermut ataatsimoornissamullu kiffaanngissuseq (art. 15)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

4.6 Suliffiup avataatigut inuunermut tusaamaneqarnermullu illersugaaneq (art. 16)

MIO'p innersuussutigaa immikkoortoq 5.2 Anniartitaanermut imaluunniit allamik naakkittaatsumik, asseqanngitsumik imaluunniit nakkarsagaalluni pineqannginnissamut pisinnaatitaaffik (arts. 37 (a) aamma 28 (2)) nakuusernermut paasissutissat pillugit.

4.7 Paasissutissanik assigiinngitsunit aallaavilinnik aallersinnaaneq illersugaanerlu kiisalu atortussanik meeqqap inunnerat innarliisinnaasunik (art. 17)

PAASISSUTISSANUT PISINNAATITAAFFIK

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanni eqqaneqarpoq meeqqat atuarfianni atuartut perorsaasullu kommunini marlunni iPad-inik tunineqarsimasut. iPad-ili isumaqanngilaq paasissutissanut ammaassinerlik. Illoqarfinni nunaqarfinnilu arlaqartuni internetimut isersinnaaneq taamaallaat atuarfiup atuakkanillu atorniartarfiup qarasaasai aqqutigalugit periarfissaavoq (atuakkanik atorniartarfiit amerlasuut atuarfimmippuit). 2014-imi MIO'p meeqqat atuarfianeersut 6. - 7. klassimi atuartut isummersoqatigiiffissat pilersippai. MIO'p isummersoqatigiiffik atuartunik tusarniaaffittut atorpaa internetimik inuit attaveqatigiiffiinillu atuisarnerat pillugu (MIO, 2015). Atuartut 910

akissutaannit paasineqarpoq taakkua 33 %-iisa interneq ullut tamaasa atortaraat. Affaasa sinnerisa smartphone aqqutigalugu internetertarput, sinnerisalu computerit atorsinnaasatik atuarfimmi angerlarsimaffimmiluunniit atortarlugit. Internet inuit attaveqatigiiffiinut atorneqarnerusarpod, pingajorarterutaasali internet nutaasiassanik atuarnerminnut (piffinni ataasiakkaani nutaarsiassaanerusut) atortarpaat. Misissuinerli taanna taamaallaat ukioqatigiinnut taaneqareersunut tunngavoq.

Meeqqat paasissutissanik assigiinngitsuniit aallaaveqartunik isernissaminnut periarfissaat killeqarpoq, meeqqallu inuuusuttullu illoqarfinni annerusuneersut paasissutissanik arlalinnit aallaaveqartunik aallernissaminnut periarfissaqarput.

PAASISSUTISSANUT INNARLIISINNAASUNUT ILLERSORNEQARNEQ

Paasissutisanut innarliisinnaasunut illersorneqarneq assersuutigalugu internetikkut mobiltelefonikkulluunniit Kalaallit Nunaanni nutaaajuvoq, misissusoqarnissaanillu pisariaqartitsisoqarpoq internet meeqqanut inuuusuttunullu qanoq atsigisumik isumaqarnersoq.

Kalaallit Nunaanni ussassaarinerup iluani (suli) malittarisassaqanngilaq meeqqat inuuusuttullu illersorneqarnissaannut. Kiffaanngissuseqartumik ussassaarisoqarsinnaavooq kajumissaarisoqarsinnaalunilu assersuutigalugu imigassat cigaritsillu atorneqarnissaannut. Niuertarfiit namminneq, meeqqanut inuuusuttunullu peqqissusaannik inuunerinnerinillu innarliisinnaasumik ussassaarutinut illersornissaannut, isumaat apeqquataaginnarpoq. Imigassaq uani ukiami politikkikkuqallissutigineqassaaq.

4.8 Timikkut misigissutsikkullu peqqissinissamut suliniutit meeqqanullu eqquaasimasunut inoqatinut akuutitseqqilernissamut suliniutit (art. 39)

MIO isumaqarpoq, Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanni immikkoortoq una amigartoq, tupigusuutigalugulu sammisat sumiginnaanermut, persuttaanermut kinguaassiutitigullu innarligaanermut tunngasut allaaserineqarsimangimmata. MIO'llu nalilerpaat sumiginnagaanermut innarligaanermullu ikiorneqarneq naammanngitsoq apeqquataasarlunilu Kalaallit Nunaanni sumi najugaqarneq. Taamaalilluni meeqqat nunaqarfinni najugaqartut ikiorneqarnissaminut annikinnerusumik periarfissaqarput meeqqaniit illoqarfinni annerusuneersuniit.

"Immikkut pisariaqartitsisut pisariaqartumik ikiorneqarnissartik pissarsiarineq ajorpaat" Meeqqat atuarfianni atuartoq, Avanna (MIO, 2015).

MIO'p innersuussutigaa 5.1 Atornerluineq paarinerlutaanerlu, timikkut misigissutsikkullu peqqissineq ilanngullugu kiisalu inoqatinut akuleruteqqinnej (arts. 19 aamma 39).

NALUNAARTUSSAATITAANEQ

Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamarmik nalunaartussaatitaapput, meeqqanik inuuusuttunillu suliaqartut tamarmik *annertusisamik* nalunaartussaatitaapput. Nalunaarut kommunimut tunniunneqassaaq. Nalunaartussaatitaaneq meeqqat inuuusuttullu peqqinnerisa inuunerinnerisalu ulorianartorsiortinnejqalernissaannut illersuisussatut atorpoq. Kommuni nalunaarummik tigusigaangami pisussaaffigaa meeqqamut tunngasunik misissuissalluni. Imaapori Namminersortut nakkutilliinerminni nalunaarusiaat takutitsimmata kommunip tungaaniit nalunaarutinut qisuarianngitsoornernik imaluunniit arriitsumik sulisoqartarmat (Namminersortut 2016). Nalunaarutinut qisuarianngitsoorneq ajornerpaamik meeqqap toquneranik kinguneqarsinnaavoq. Ajornartorsiut MIO Tunumi nalaappa, atuarfiup

pisoqarfianiit oqartoqarmat nalunaarutinut qisuarartoqartanngitsoq: "Aaqqissuussineq iluamik ingerlasuuppat nalunaarutit amerlanerujussusussaagaluarput. Nalunaaruteqaraanni quiassuaatigineqartutut misigisimanarpooq" (MIO, 2016). Meeqqat Illersuisuat assiganik nalaataqarpooq Avannaani.

Kiffaanngissuseqarnermut il.il. innersuussutit

MIO CRC-MUT INNERSUUSSUTEQARPOQ UKUA KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT APEQQUTIGEQQULLUGIT:

- Qanoq ilillugu Namminersortut meeqqat nunami sumiluunniit najugaqaraluarunik paasissutissanut pissarsisinnaanerat pitsanggorsarniarpaa?
- Qanoq ilillutik Namminersortut suliniutit tunaartallit qulakkeerniarpai assigimmillu ikiorneqarnissamut inooqataaleqqissinnaanermullu sumiginnagaareernermermi, atornerlugaareernermermi, persuttagaareernermermi nakuuserfigineqareernermermilu?

5 MEEQQANUT PERSUTTAANEQ

Tulliuttumi tassaavoq MIO'p oqaaseqaataa Naalagaaffeqatigiit uteqqiatumik tallimassaanik nalunaarusiaanut immikkoortunut V.A., V.B., V.C., V.D., V.E. og V.F. violence against children pillugu.

5.1 Atornerlugaaneq paarinerlutaanerlu, ilanngullugu timikkut misigissutsikkullu peqqissineq kiisalu inoqatinut ilannguteqqinneq (arts. 19 amma 39)

MIO'p immikkoortut taakkua sumiginnaanermut, atornerluinermut, persuttaanermut innarliinermullu Kalaallit Nunaanni meeqqanut tunngasut amigartutut isigai. MIO'p iluaraa, persuttaanermut iliuusissamik sanasoqarsimammat tamatumali allaaserineqarnissaa pingaaruteqarluinnarpooq, Kalaallit Nunaani sumiginnaanerup, persuttaanerup, atornerluinerup innarliinerullu annertussusaata ersarissarnissaa siunertaralugu. Pineqartup tungaatigut unammilligassaqqaqaq, MIO-llu erngummataigaa, isumalluutit tamatumunnga qanoq agguaneqarniarnersut aallartisaasoqarniarnersorlu, iliuusissat ulluinnarni piviusunngortissaat sunniuteqarnissaallu anguniarlugu. Eqqumiiginaqqaq sulisut pineqartumi suliaqartut, iliuusissaq ilisimangimmassuk, taamaalilluni piviusunngortitsinissaq ajornakusoornerulersillugu.

INATSISIT

MIO'p innersuussutigaa immikkoortoq 3.2 Meeqqap pisariaqartitaq soqtigisaalu (art. 3) innersuussutit - Naalagaaffeqatigiit uteqqiatumik tallimassaanik nalunaarusiaani allaaserineqartoq - Angajoqqaat akisussaanerannut inatsimmut.

PERSUTTAANEQ

Persuttaanerup Kalaallit Nunaanni ajornartorsutigineqarnera annertoqaaq. Inuiannik 2010-mi misissuinermi erseroq, inuit 59 %-ii persuttarneqarnermik imaluunniit persuttarneqarnissamik siorasaarneqarnermik inersimasuunermik nalaani nalaataqarsimasut (Bjerregaard og Aids 2010).

Nalunaarusiapi "Inuuusuttut inunnerinnerat Kalaallit Nunaanni 2011" takutippaa, inuuusuttut arfiniliugaangata ataatsip angajoqqami arlaannit timikkut persuttarneqarneq misigisarsimagaa kiisalu qulit iluanni ataatsip naakkitaatsumik timikkut persuttarneqarneq angajoqqaat arlaannit misigisarsimagaa (Pedersen aamma Bjerregaard 2012). Procentinngorlugu niviarsiaqqat amerlanerit timikkut persuttartinnermik imaluunniit isiginnittunermik nalaataqartarpot angerlarsimaffimmi aaqqiagiinnginnerni (ibid). Ilaqutariit iluanni persuttaanerup meeqqallu ilaqutariit pissarititaannik misignerisa akornanni ataqatigiinneq takuneqarsinnaavoq, meeqqat ilaqutariit pissakillortutut misigisimasut, annertunerusumik timikkut persuttarneqarsimammata. (ibid.).

2011-mi niviarsiaqqat 24,8 %-iisa nukappiaqqallu 12,1 %-iisa oqaatigaat angerlarsimaffimmi aaqqiagiinngittoqartillugu naveerneqarsimallutik imaluunniit kanngusaarneqarsimallutik; niviarsiaqqat 5,6 %-iisa nukappiaqqallu 2,8%-iisa oqaatigaat angerlarsimaffimmi aaqqiagiinngittoqartillugu persuttarneqarnissamik qunusaarneqarsimallutik (Pedersen aamma Bjerregaard 2012). Tassani misissuinerup aamma takutippaa inuuusuttut quliugaangamik ataaseq anaanamut naakkitaatsumik timikkut persuttaanermik ukiup ataatsip iluani takunnittuusimasoq (ibid.).

Meeqqat amerlasuut angerlarsimaffimminni timikkut persuttaaneq peroriartornerminni atugarivaat, ilaqutariillu avataani persuttaasарneq, soorlu atuarfimmi, misissorneqanningerulluni. "HBSC-mi 2014-imi misissuinerup missingersorpa meeqqat inuuusuttullu meeqqat atuarfianni 22 %-ii ukiup kingulliup ingerlanerani persuttaassimasut, nukappiaqqat niviarsiaqjanit amerlanerullutik (Bjerregaard et al., 2015)

"Meeqqat kinguaassiutitigut innarlerneqartussaanngillat. Meeqqat persuttaanermik innarlerneqarnermillu nalaataqartussaanngillat"
Meeqqat atuarfianni atuartoq, Avanna (MIO, 2015).

NAVEERSISINNAATITAANEQ PERSUTTAASARNERMULLU PAASITITSINIAANEQ

CRC'p Kalaallit Nunaannut innersuussutaa nalunaarusiornermi kingullermi ilaatigut kinguneqarpoq, paasititsiniaasoqarmat meeqqanik perorsanermi naveersineq imaluunniit periutsit allat innarliisinnaasut pillugit. 1. juli 2016 Angajoqqaat akisussaanerannut Inatsit Kalaallit Nunaanni atortussanngortinnejnqarpoq. **Inatsisip atulernerani naveersisinnaatitaaneq atorunnaarpoq 1. juli 2016-imiillu timikkut meeqqanik pillaasarneq inatsisinik unioqqutitsilluni persuttaanertut isigineqalerluni. MIO'p innersuussutigaa paasissutissanut sukumiinerusunut immikkoortumiittunut 3.2 Meeqqap pisariaqartitaa soqutigisaalu (art. 3.)**

2013-imili Namminersortut saqqummiuppat Persuttaanermut iliuusissaq iliuusissamullu pilersaart 2014-imit 2017-imut atuuttumut siunnersuut. Tassunga atatillugu assigiinngitsunik persuttaasarnermu paasititsiniaasoqarnikuuvooq soorlu nittartagialornikkut nutaanik sulisunut inuinnarnullu persuttaasarnermut paasissutissanik imalinnik. Politiit aamma paasititsiniaanikuupput "Oqatoqatigiinneq angerlarsimaffimmi eqqissivilliornermut taarsiullugu", eqqissivillortunik oqaloqatiginnernik imalik. **MIO'p suliniutit suliarineqarsimasut pitsaasut tapersorpa, kajumissaaralunili paasititsiniaasoqassasoq toqqaannartumik meeqqanut inuuusuttunullu sammisunik.**

PERSUTTARERERNERUP KINGORNA KATSORSARNEQARNEQ

Ullumikku arnanut meeraqartunut qimarguinnik arfineq marlunnik piffinni assigiinngitsuni Kalaallit Nunaanni peqarpoq, persuttaasoqartillugu qimaaftittut atorneqarsinnaasunik. Juli 2014-imi nuna tamakkerlugu qimarguillunilu katsorsaavik Illernit ammarpoq, aamma arnanut meeqqanullu persuttaanermik nalaataqarsimasunut naatsorssuussaasoq. Persuttaasnerup inuiaqatigiinni annertunerujussuata takutippaa pitsaaliuinermut suliniuteqartoqarnissanik pisariaqartitsisoqartooq,

qisuarlartarnerit persuttaanermullu isummat allannortinnissaat siunertaralugu. **MIO'p nalilerpaa, naak ilaqtariinnut saaffiginnittarfeqaraluarlunilu qimargueqaraluartoq, meeqqanut inuusuttunullu misigissutsikkut ajornartorsiuteqartunut, sumiginnagaanerup, persuttagaanerup innarliinerullu piliaanik naliginnaasumik ikorsiisarfissaaleqisoqartoq - aammattaaq meeqqanut inuusuttunullu qimarguinnik ilaqtariinnullu saaffiginnittarfinnik attaveqangitsunut.**

KINGUAASSIUTITIGUT INNARLIGAANEQ

Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut innarliisarneq pillugu misissuisoqarnikuuvog.

Misissuinerup "Immami maligaasuarnerut. Aallaavittut misissuineq - Inuiaqatigiit ilisimasaat isumaallu kinguaassiutitigut innarliineq pillugu" takutippaa inuit 67 %-ii nalunngisaqtut meeraanerup nalaani kinguaassiutitigut kanngutsaatsuliorfigitissimasunik. 25 %-ii namminneq kinguaassiutitigut kanngutsaatsuliorfigineqarsimapput, taakkunannga 20 %-ii 15-init ataallugit ukioqarlutik innarliinnerup nalaani (Pedersen allallu 2014). Misissuinerup "Inuusuttut Kalaallit Nunaani 2011-imi inuunerat" oqaatigaa nukappiaqqat quliugaangata ataasingajaap (9,4 %) niviarsiaqqallu pingasuugaangata ataatsip (32 %) inersimasumit imaluunniit peqatiminnit kinguaassiutitigut innarlerneqarsimallutik, amerlanersaasalu innarlerneqarnertut misigisimagaat.³ Inuusuttut kinguaassiutitigut innarlerneqarnikkut misigisaqarsimasut amerlassusaat nikissimanngillat "Inuusuttut 2004-mi inuunerat"-nut (Pedersen aamma Bjerregaard) naleqqiullugu.

Misissuinermi "Kalaallit Nunaanni inuusuttut - kinguaassiutit atornerat kinguaassiutitigullu innarlerneqarneq isignerullugu" erserpoq, imigassaq akuttunngitsumik - pineqartut 42 %-iini - innarliinermi ilaasarmat. Kinguaassiutitigut innarliineq nuna tamakkerlugu siumugassaasarpooq kommuneqanngilarlu ajornartorsummik allanit peqarnerusumik (Christensen aamma Baviskar, 2015).³

MIO'p iluarivaa, meeqqat inuusuttullu kinguaassiutitigut innarlerneqartarnerannik misissuinernik sulisoqartarmat, sulili innarliisoqannginnerani innarlerneqarsimasunullu suliniutinik pisariaqartitsineq annertoqaaq. Ilaatigut ilisimaneqarluarpooq meeqqanut tunngasuni sulisut arlallit qanoq iliornissartik nalunasaraat, kinguaassiutitigut innarlerneqarsimasunik ilisimasaqaleraangamik imaluunniit pasitsaassaqaraangamik.

KINGUAASSIUTITIGUT INNARLERNEQARSIMANERUP KINGORNA KATSORSARNEQARNEQ

"Kalaallit Nunaanni inuusuttut - kinguaassiutit atornerat kinguaassiutitigullu innarlerneqarneq isignerullugu"-mi takuneqarsinnaavoq, inuusuttut affangajaasa (41 %) innarlerneqarnertik allanut oqaloqatigiissutigisimanngikkaat (Christensen aamma Baviskar 2015).

2011-mi kalaallit meeqqanut illuat Saaffik ammarpoq ilaatigut meeqqanut katsorsaavittut. 2014-imi Saaffik naliersoreernerani (Guldberg, C.) Saaffik allannortinneqarpoq, maannakkullu Qitiusumik Siunnersuisoqatigiiffiup (DCR) ataani atuulluni. Saaffiup siunertaa tassaavoq piffinni ataasiakkaani ilaqtariit saaffiginnittarfiini upalungaarsimanerit pitsanngorsarnissaat kinguaassiutitigut innarlerneqarsimanerup iluani. Meeqqat katsorsarneqarnissaannik killilimmik neqerooruteqartarpoq aatsaallu sulisoqarunik katsorsaasinnaasumik. Videokkut meeqqanik Nuummi apersuisarnerit Saaffimmi inini tassunga piareersakkani pisarunnaarnikuupput, hotelinili inissiani naleqqussakkani pisalernikuullutik. Kalaallit Nunaanni illoqarfiit tamarmik videokkut apersuisinnaasunik ilinniarsimasunik peqanngillat. MIO'p takusinnaavaa pisariaqartitsisoqartoq tamatuma aaqqiiffigineqarnissaanik, ilaatigut videokkut apersuisartut ilinniarsimasut amerlinerisigut imaluunniit illoqarfiit akunnerminni isumaqatigiinnerisigut, meeqqanut inuusuttunullu videkkut apersorneqarnissaminut utaqqinarunnaarlugu.

Oktober 2015-imi DCR-imiit aallartisarneqarpoq suliniut nutaaq meeqqanik kinguaassiutitigut innarlerneqarsimasunik katsorsaaneq: "Meeqqanik katsorsaasut angalasartut". Suleqatigiit, marluinnarnik katsorsaasulik, august 2016 tikillugu illoqarfinni pingasuniissimapput meeqqallu arlallit katsorsarsimallutik (DCR, 2015). **MIO isumaqarpoq, meeqqanut kinguaassiutitigut innarlerneqarsimasunu**

katsorsaanissamut periarfissat nammanngitsut, angalasartut piffiit tamaasa nunaqarfiillu piffissap akuerineqarsinnaasup iluani angumerisinnaanngimmatig, periarfissaqanngimmatalu ataavartumik pisariaqartitsineq malillugu malitseqartitsinissamut. Eqqaasariaqarpoq katsorsarnissamut neqeroorummumt apeqqutaammat kommunip ilisimassagaa innarligaasoqarsimasoq, naatsoruutigisariaqarlunilu kisitsiseqassamat ilisimaneqanngitsunik.

ATORNERLUINEQ

2010-mi inersimasut akornanni inunniq misissuinerup takutippaa, ataatsimik imaluunniit arlalinnik assigiinngitsunik atornerluisoqartoq illoqatigiit tamarmik meerartallit 42 %-iini (Bjerregaard 2010). Misissuinerit arlallit tikkarpaat atornerluiffiugajunnerpaaq tassaammat imigassamik atornerluineq hashimik atornerluineq aningassanoorajunnerlu malitsigalugit (Bjerregaard 2010, Pedersen aamma Bjerregaard 2012).

"Inuusuttut Kalaallit Nunaanni 2011-mi inuunerat"-ni nalunaarutigineqarpoq meeqqat atuarfianni apersorneqartut affaanni ilaqtariit qanigisat akornanni ataatsimik imaluunniit amerlanernik assigiinngitsunik atornerluisoqartoq. Misissuineruttaaq tikkarpaat nunap immikkortortani ilaqtariit iluanni atornerluineq assigiinngissuseqartoq. Inuusuttut, imigassamik atornerluinermik nalaataqartut, amerlassusaat Tunumi amerlanersaapput, inuusuttulli amerlasuut akornanni hashimik atornerluineq aningasanoorajunnerlu Kitaata qeqqani nalunaarutigimmassuk (Pedersen aamma Bjerregaard 2012). Misissuinerup taassuma aamma takutippaa, inuusuttut pingasuugaangata ataatsip ilaqtariit qaninnerit iluanni imigassamik atornerluineq misigisimallugu, tallimaasalu angajoqqaminni imigassamik atornerluineq misigisarsimagaat. Kiisalu taakkua inuusuttut nalunaarutigaat sisamaagaangamik pingasut imigassamik atornerluinermut atatillugu toqqissisimasimanatik (*Ibid.*). Meeqqat arlallit sakkortuumik kissaatigaat, angajoqqaamik imigassartorunnaarnissaat.

"Inuusuttut Kalaallit Nunaanni 2011-mi inuunerat"-imi nalunaarutigaa, inuusuttut quliugaangamik ataatsip angajoqqaaminni aningasanoorajunnerq misigisarsimaga, taakkunanngalu pingasuugaangamik ataatsip misigisarsimallugu angajoqqamik aningasanoorajunnerisa ilaqtariit ajortumik sunnertaraat. Missingorsorneqarportaaq, inuusuttut tallimaat tamarmik ilaqtariit qaninnerpaat akornanni hashimik atornerluineq misigisimallugu; inuusuttut quliugaangamik ataatsip angajoqqaatik hashimik atornerluinerarsimavaat. Taakkua inuusuttut affaat angajoqqaamik hashimik atornerluinerannut atatillugu toqqissisimanngissimapput (Pedersen aamma Bjerregaard 2012).

"Meeqqat ataqqillugit pineqartariaqarput, inuunerminnilu atugaat pitsaanerpaasariaqarlutik. Uagut nunaqarfitsinni angajoqqaaqarpoq amerlasuunik, immiortartunik aningasanoortartunillu. Meeqqat misigisimapput ataqqineqaratik angajoqqaamik soqutiginngikkaangatsik. Uagut nunaqarfitsinni immiorneq aningasanoorajunnerlu unitsittariaqarpoq" Meeqqat atuarfianni atuartoq, Avanna (MIO, 2015).

"Anaanaga ataatagalu imeraangata aliasuttarpunga. Ajortaqaanga. Qatanngutikka ilagivakka. Ilaannikkut sumukarfissaaruttarpunga" Niviarsiaraq, Tunu (MIO, 2016)

"Qimaavunga ikiortissarsiorlatalu. Aanannut qimaavunga" Nukappiaraq ilaqtuttami imigassamik atornerluinerat pillugu (MIO, 2016).

SUMIGINNAANEQ

Qulaaniittut immikkoortortat takutippaat qanoq, inuaqatigiinni inooqatigiinnermut unammilligassat, meeqqat inuusuttullu akornanni, annertutiginersut. **"Meeqqat Kalaallit Nunaanni"-mi missingersorneqarpoq, kalaallit meerartaasa tamarmik 27 %-ii annertuumik annertunerusumilluunniit sumiginnarneqarsimasut.** Misissuinerup inernilerpaat meerarpassuit sumiginnarneqartartut, sumiginnaanerlu misigissutsikkut ilatsiinnarnermik aallaaveqarnerusoq, meeraq misigissutsikkut ilungersunartunik sumiginnarneqartarluni misigissutsikkut, angajoqqaat toqqissisimanermik, isumassuinermik, asanninnermillu tunniussisinnaannginnerannik aallaaveqartumik (Christensen allallu,

2008).

MIO aamma innersuussutigaa immikkoortoq 4.8 uani nalunaarummi (Timikkut misigissutsikkullu peqqissinissamut suliniutit meeqlanullu eqquaasimasunut inoqatinut akuitseqqilernissamut suliniutit (art. 39) - immikkoortoq V.E. Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanni) timikkut misigissutsikkullu peqqissineq inoqatinullu meeqlanik akuitseqqilernissaq pillugu; kiisalu immikkoortoq 3.3 Inuunermut, aniguinermut ineriarnermullu pisinnaatitaateq (art. 6) meeqlanut inuuusuttunullu oqarasuaatikkut ikorsiinermut tunngasoq (immikkoortoq V.F. Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanni).

5.2 Naalliutsitaannginnissamut imaluunniit allamut naakkittaatsumik asseqanngitsumik naalliutsitaannginnissamut imaluunniit nakkarsarneqannginnissamut pisinnaatitaaneq (arts 37(a) aamma 28(2))

NAKUUSERNERMUT INATSIT

Inatsisartut inatsisaanni nr. 1-im 21. november 2013-imeersumi inulerinerup iluani nakuusernarneq pillugu, § 4-mi allaqavoq, meeqlanik timikkut pillaaneq aaliangiinerlu inerteqquataasoq. Taassumalu avataatigut nikanarsaaneq, asissuineq imaluunniit allatut misigissutsikkut nakkarsaaneq aamma inerteqquataasoq. § 5-im 1serpoq, qaqugukkut nakuuserneq atorneqarsinnaasoq, meeqlamik aaliangiinermi allamulluunniit isersimaartarfimmut nuutitsinermi ajornanngitsoq:

- 1) Meeqpap pissusilersornermigut ataatsimut isersimaartarfimmiinneq illorsorneqarsinnaanngikkaangat, imaluunniit
- 2) Meeraq pissusilersornermigut imminut allanulluunniit inarliinissaa pinaveersaartinniaraanni.

Ulloq unnuarlu paaqqinnitarfinni matoqqasuni matoqqanngitsunilu inatsimmi § 5 malillugu timikkut pillaasoqarsinnaavoq. Kiisalu meeqpap inuttaani, isersimaartarfiani, allagaani allagarsiaanilu, oqarasuaatikkut oqaloqatigisaagi imaluunniit allakkut oqaluuttagaanik misissuineq § 8 aallaavigalugu akuerisaavoq. Inatsisip § 19-ian allaqavoq, nakuusernerit suugaluartulluunniit ulloq unnuarlu angerlarsimaffimmit nalunaarsorneqassasut nalunaarutigineqassasullu kommunalbestyrelsimut kommunimiiffimmut, kommunimut innuttaaffigisamut, Naalakkersuisunut kiisalu meeqpap illorsorteqarpat illorsortaanut.

Nakuuserneq tamatigut Namminersortunut nalunaarutigineqartassaaq. Inatsit qanoq atorneqarnersoq apeqqutaavoq sulisut qanoq nukissaqartigalutillu piginnaaneqartiginersut. MIO'p Naalakkersuisunut nakuusernerit amerlassusaat paasiniarsimavaa. Taakkuli pissarsiarineqarsinnaasimangillat. MIO'p erngummataa, paasissutissat nakuuserup annertussusaanut inatsit malillugu pissarsiarineqarsinnaannginnerat.

Immikkoortumut Meeqlanut persuttaasarnermut innersuussutit

**MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI
NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:**

- Namminersortut pinaveersaartitsinermut toqqaannartumik meeqqanut inuuusuttunullu paasititsiniaanerit persuttaanermut innarliinermullu tunngasut aallartinniarpai?
- Suut suliniutit Namminersortut aallartinniarpai, persuttaaneq innarliinerlu pinaveersaartinniarlugu, meeqqat eqqugaannginniassappata isigisuunnginniassappatalu persuttaanermut innarliinermulluunniit.
- Namminersortut qanoq ilillutik meeqqat persuttaanermik misigisaqartut, taassumalu ataani misigissutsikkut persuttaaneq innarliinerlu, inoqatinullu akooqqilernissaannik ikiorserneqarnissaat qulakkeerniarpaat?
- Namminersortut nunap immikkoortuini piffinnilu ataasiakkaani iliuusissanik sananiarpal atornerluineq pillugu piffinni inuit suleqatigalugit, taamaalilluni suliniutit sunniutaat pitsaanerpaaffimmiaanniassammata?

6 ILAQUTARIINNI INUUNEQ KIISALU ALLATUT ITTUMIK ISUMASSUINEQ

Tulliuttumi tassaapput MIO'p oqaaseqaatai Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanut immikkoortunut VI.A., VI.B., VI.C., VI.D., VI.E., VI.F., VI.G. og VI.H. om family environment and alternative care.

6.1 Ilaqtariinni inuuneq angajoqqaanillu ilitsersuineq, meeqqap atavartumik peroriartornermini pisinnaasaanut naleqquttumik (art. 5)

MIO'p suliniutit assiginngitsorpassuit tapersorsorpai, ilaqtariinnut meeratalinnut inuuusuttoralinnullu tunngasut, ingammik suliniutit erngerlutik aallartitat ukiullu tulliuttut malittarineqartut. Annertuumilli pisariaqartitsisoqarpoq taakkununnga kisitsisigut paassisutissanik kiisalu nalilersuinernik.

NEQEROORUTIT

Kalaallit Nunaanni meeqqat angajoqqaallu ikiorserneqarnissaannut assiginngitsunik aaqqissuuussaqarpoq.

MIO'p aaqqissuussat tapersorsorpai, isumaqarlunili tamatuma iluani pitsanngorsaasoqarnissanik pisariaqartitsisoqartoq, imailillugu ilaqtariit tamarmik pisariaqartitaannik ikiorserneqartussangorlugit ilitsersorneqartussanngorlugillu. Ilaqtariit meeqqallu inuunerinnissaannut ataatsimut isiginneriaaseq pisariaqartinneqarpoq. Kiisalu maluginiartariaqarpoq neqeroorutit tamakkua qanoq tiguinnaatiginersut; nunaqarfinni assersuutigalugu ilaqtariinnut siunnersuisarfeqanngilaq, kingunerlutsitsinermullu katsorsarinneq illoqarfiit ikittuinnakkaarluni ingerlavvoq, qaqgu tamanut katsorsartinnissaq nalunarsivitsillugu.

MIO isumaqarpoq, tamakkiisumik pinaveersaartitsineq sammineqartariaqartoq, meeqqat innarlerneqannginneranni.

6.2 Angajoqqaaniit immikkoortinneqarneq (art. 9)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaata kisitsisit paasissutissat saqqummiuppi meeqqat inissinneqartarneri pillugit, allaaserinngilaali ajornartorsiutip annertunera, pissutai, pilersaarutilu meeqqat angerlarsimaffimminni atugarliortut inissinneqartariaqartullu ikilisarniarlugit. Aammataaq meeqqat inersinneqarnikut inuunerat allaaserineqanngilaq.

ANGERLARSIMAFFIUP AVATAANUT INISSINNEQARNEQ

Inissinneqartut amerlassusaasa inuuniarnermi ajornartorsiutit annertussusaasa ersersippaat Kalaallit Nunaatalu inissinneqartut amerlassusaat annertuut Nunanut Avannaarlernut naleqqiullugit pigivai. Nalunaarusiaq kingulleq, meeqqat Kalaallit Nunaanni inissinneqarsimasut amerlassusaannik saqqummiisoq tassaavoq "Qulaajaaneq, Iliusissatut pilersaarutit, Meeqqat inuusuttullu inissinneqarnikut" 2015-imi Ilaqutariinnut Inatsiseqarnermullu Naalakkersuisoqarfimmit suliarineqarsimasoq. Nalunaarusiam i missingorsorneqarpoq, meeqqat inuusuttullu 4,2 %-ii inissinneqarsimasut (Kalaallit Nunaanni Namminersortut).

Kalaallit inatsisaat malillugu Kommunalbestyrelsi, angajoqqaatut akisussaasumit meeqqamilluunniit akuerineqanngikkaluarpal, aaliangersinnaavoq meeraq angerlarsimaffiup avataanut inissinneqassasoq, ersarissumik meeqqap peqqinna eriartorneral innarlerneqarnissaanut ulorianartorsiortinneqarpat (Inatsisartut peqqussutaat nr. 1 15. april 2003-meersoq meeqqat inuusuttullu ikiorserneqarnissaat pillugit). Kommunabestyrelsip sumut inissinneqassanersoq aaliangertussaavaa, Kalaallit Nunaannilu periarfissat tamarmik aatsaat nungukkaangata, Kalaallit Nunaata avataanut inissiisoqarsinnaavoq (ibi.). Ulluinnarni meeqqamut isumassuisoq suleqatigalugu, communalbestyrelsip isumagissavaa, meeqqap angajoqqaavisalu attaveqatigiinnerat ingerlaannassasoq. Tamanna ilaatigut isumaqarpoq ukiumut tikeraartarnissaq aningaasaliiffingineqassasoq. Angerlarsimaffimmut uternissaamut periarfissiinissat sulissutigineqassaaq, meeqqap eriartorneranut peqqinneranullu tamanna assortuutinngippat.

Nalunaarusiam "Angajoqqaarsiat sinaakkutaa atugaallu" erseroq kommunit inissiinerni angajoqqaarsiaqarneq ulloq unnuarlu angerlarsimaffinnit atornerugaat. Taamaalilluni sisamararterutingajaat angajoqqaarsiani inissitaapput. Nalunaarusiap tikkuarpaattaaq, sumiginnaaneq pissutaakkajunnerpaasoq angajoqqaarsianut inissiinerni (65 %), tulliulluni imigassamik atornerluineq (19 %) angajoqqaallu qimagunneri (13 %). Peqqutit sisamaat tassaavoq angajoqqaat innarluuteqarnerat (Deloitte 2010). Inissiinerni angajoqqaarsiaqarneq qineraanni, sianiginartariaqarpoq angajoqqaarsiat naammattunik piginnaaneqarnersut meeqqanik, sakkortuumik sumiginnarneqarsimasunik, isumassuisinnaassuseqarnersut.

MEEQQAT INNARLUUTILLIT INISSINNEQARTARNERAT

Meeqqat immikkut ittumik innarluutillit angerlarsimaffiup avataannut aamma inissinneqarsinnaapput aallaavigalugit annertuumik innarluutillit ikiorserneqartarnerat pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 7, 3. november 1994-imeersoq kiisalu meeqqanut inuusuttunullu kiisalu annertuumik innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffiit pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 64, 29. dec. 1994-imeersoq (Hansen, 2014).

Peqqussutip innarluutilik ukiumut marloriarluni tikeraarsinnaaneranut periarfissippaa, imaluunniit angajoqqaatut akisussaaffeqartoq, imaluunniit angajoqqaatut akisussaaffilimmiit allaaneq innarluutilip najugaqarfiata avataani inissismaffianittooq. Peqqussutip annikitsuaqqamik meeqqap ilaqtaminut

allanulluunniit attavigisaminut attaveqarnissaanut pisinnaatitaaffia eqartorneqarpoq (ibid.). Maluginiarneqartariaqarpoq meeqqap attaveqarnissaanut pisinnaatitaaffia taamaallaat angajoqqaatut akisussaaffeqartumut killilersorneqanngimmat, meeqqamilli innarluuteqartumik illoqarfingisap avataanut inissiinermi tamanna eqqarsaatigineqarsimanngimmat. Meeqqallu Danmarkimut inissinneqaraangata (takuuk Inatsisartut peqqussaat nr. 7, 3. november 1994-imeersoq inuit annertuumik innarluutillit pillugit) ilimagisariaqarpoq meeqqap inuunnut attaveqarfimminut attaveqarnera suli annikillisarneqassasoq.

"Inatsisip inuuusuttumik akuutitsinnginnerata ilaqtutanullu attaveqarnermut killiliinerujussuata naliginnaasumik ileqqunut ilaqtariinnerullu iluani inuunermut illersugaanermullu umioqqutitsinerup sinaaniippoq, meeqqanut isumaqatigiissummi aamma innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi" (Hansen, 2014).

Aamma takuuk 3.2 Meeqqap pisariaqartitai soqutigisaalu (art. 3) meeqqanik inissiisarneq pillugu.

QITIUSUMIK UTAQQISUNIK ALLATTORSIMAFFIK

Meeqqat Namminersortut ulloq unnuarlular angerlarsimaffiinut inissinneqarnissaminnut utaqqisut Qitiusumik Utaqqisunik Allattorsimaffimmut inissinneqartarput.

"Qitiusumik utaqqisunik allattorsimaffik piovereersoq, taamaallaat meeqqanut inuuusuttunullu inuuniarnermut ajornartorsiuteqartunut ulloq unnuarlular angerlarsimaffinnut inissinneqartussanut tunngavoq. Taamaammatt ulloq unnuarlular angerlarsimaffinnut innersuussineq meeqqanut inersimasunullu annertuumik innarluutillinnun qitiusumik utaqqisunik allattorsimaffik aallaavigalugu pineq aqorpoq, ataasiakkaalli attaveqarnerat apeqqutaasarluni, silleq peqqaassaaq aallaavigineqartarluni. Tamanna naligiinnginnermi pilersitsisaput ulloq unnuarlular angerlarsimaffinni inisanut, kiisalu Namminersortut inissanut imaluunniit inissaqanngitsunut tamakkiisumik isigisinnaanerannut periarfissaq killilertarlugu" (Deloitte, 2011). **Tamanna erserpoq 2011-imi ulloq unnuarlular angerlarsimaffinnik misissuinerup misissoqqissaarnerani. MIO paasissutissanik ilaatigut Qitiusumik Utaqqisunik Allattorsimaffimmi utaqqisunik paasiniasimagaluarpoq, ajornarsimavorli.**

MEEQQAT ELEVHJEMMINIITTUT

FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutaani artikel 20-mi, imm. 1-imi allaqqavoq, meeqqat inissinneqarallartut imaluunniit ilaqtaminniit avissaatisimaneqartut, immikkut ittumik naalagaaffimmiit illersorneqarnissartik ikiorneqarnissartillu pisinnaatitaaffigigaat. MIO'p nalilerpaa, elevhjemmini pissutsit FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissummut eqquutsinsinngitsut, elevhjemmit meeqqat inoqatitut, perorsaanikkut misigissutikkullu isumassuineq qulakkiinngimmassuk, elevhjemmillu avatangiisaat akuerineqarsinnaasumik qulakkeerneqanngimmat. **Taamaammatt MIO'p inatsisitigut malittarisassat elevhjemmit avatangiisitigut perorsaanikkullu sinaakkutaat ujartorpai, kiisalu neqeroorutit misigissutikkut atugarissaarnermut tunngasut.**

Kalaallit Nunaanni nunaqarfiit amerlanersaasa 7. klassi tikillugu atuartinneqarnissaq neqeroorutigaat. 8. klassimiit 10. klassimut atuartut illoqarfimmukartarput meeqqat atuarfianni atuarnerterik naammassiartorlugu (Inerisaavik, 2015). Qulakkeerniarlugu atuartut tamarmik atuarfeqarnermut inatsit tunngavigalugu atuartinneqarnissaat Kalaallit Nunaanni elevhjemmini kollegienillu atuarfiit piovereersut ataanni pilersitsineqarnikuvoq. (Ilinniagaqarnermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2011). 2011-mi Kalaallit Nunaanni 13-inik elevhjemmeqarpoq atuartunik 325-inik inissaqartitsisunik, ukioq atuarfiusumilu 2014 / 15-imi katillugit atuartut 240 missaat elevhjemmini najugaqarput (Ilinniagaqarnermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2011, Inerisaavik, 2015). Atuarfeqarnermut Inatsisip aaliangersarppa, perorsaasut allanilluunniit tassunga tulluuttunik ilinniagaqartut, perorsaanermi suliassat elevhjemminut kollegienillu attuumassuteqartut suliarisinnaagaat.

MIO'p apeqquserpaa, tamanna naammannersoq, inatsisip ulluinnarni qulakkiinngimmagu meeqqat

pisariaqartitaminnik isumassuisoqarnissaat. Uani pingaaruteqarpoq eqqaamanissaa, nunaqarfimmiit illoqarfimmut nuunneq meeqqanut sakkortusinnaammatt, misigineqarsinnaallunilu misigissutsikkut, inooqataanikkut kulturikkullu uppitinneqarnertut. Taamaammat pisariaqarluinnarpoq, meeqqat elevhjemmini najuqarnermik nalaani illorsorneqarnissaat isumassorneqarnissaallu, skolehjemmillu meeqqanut inooqatigiinnermut, perorsaanermut misigissutsikkullu sinaakkutit pitsasut pilersissagaat, takkuu meeqqat meeqqat atuarnerannut ineriarornerannullu sunniuteqartorujussuummata. Elevhjemmini sulisut sulisutut isumassuisutullu sulisussaapput, angajoqqaallu piffissap iluani taarsertarlugit. **Taamaammat MIO'p innersuussutigaa, skolehjemmini perorsaanerup imassaannut piumasaqaatinik suliaqartoqartariaqartoq, meeqqat inooqatigiinnermut, perorsaanermut, misigissutsikkullu isumassorneqarnerat atorfissaqartitaat piniaassammassuk.**

"*Kollegiemi oqaloqatisaqanngilagut. Angajoqqaatta perorsaanerat maqaasivarput. Kollegieni pissutsit angerlarsimaffittut isigigaannik, pissutsit allaanerusarput. Ilaannikut oqaloqatisaqartarpugut. Aliasukkaangatta qimmasarneqartarpugut*" Meeraq elevhjemmimittoq, Tunu (MIO, 2016).

6.3 Ilaqutariit katiteqqinnejartarnerat (art. 10)

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

6.4 Inatsisit unioqqutillugit peersinnejartarneq uteqqinngitsoortarnerlu (art. 11)

Kalaallit Nunaata Haager Isumaqatigiissut 2016-imni ilannguffigaa.

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq

6.5 Angajoqqaat ataatsimut akisussaaffiat, angajoqqaanut ikorfartuinerit meeqqanullu isumassuinermut suliniutit (art. 18)

ANGAJOQQAATUT AKISUSSAAFFIK

MIO'p innersuussutigaa immikkoortoq 3.2 uani nalunaarusiamni **Angajoqqaat Akisussaanerannut Inatsit pillugu.**

ANGAJOQQAANUT IKORFARTUINERIT MEEQQANULLU ISUMASSUINERMUT SULINIUTIT

MIO'p sulifimmut atatillugu angalasarnini aqqutigalugu nunami meeqqat inuusuttullu inuunerinnermut atugaannullu tunngasunik ilisimasanik aallertarpoq. Kalaallit Nunaanni angalanernut arlalinut atatillugu MIO'p assersuutissanik amerlasuunik siumuisimavoq angajoqqaanik angajoqqaatut ilitsorsorneqarnissaminntu siunnersorneqarnissaminnullu annertuumik pisariaqartitsisunik.

"*Innuttamit siunnersuutigineqarpoq Inuunermut Ilinniarfimmik pilersitsisoqassasoq, assersuutigalugu meeqqanik perorsaaneq, aningaasanik naammattusaarineq, nerisassiorneq il.il. ilinniarfiusinnaasumik.*" Innuttaq, Tunu (MIO, 2016).

MIO'p innersuussutigaattaaq immikkoortoq 6.1 Ilaqtariittut angajoqqaanillu ilitsersuineq meeqqap atavartumik peroriartornermini pisinnaasaanut naleqquttumik (art. 5) angajoqqaatut pissusilorsornissamut ikorneqarneq pillugu.

MEEQGERIVIK

Meeqgerivitsialak - Namminersortut ataanni immikkoortortaq, "Meeqgerivitsialak"-mik suliaqartod, illoqarfinnut nunaqarfinnullu assigiinngitsunut aaqqissuussamik angalasarpoq, pikkorissaasarluni siunnersuisarlunilu meeqgerivinni sulisunut, kommuni sisamat Perorsaanermullu Ilanniarfik (SPS) suleqatigalugit (Meeqgerivitsialak, 2016). MIO'lli ilisimavaa, Kalaallit Nunaanni meeqgeriviit ilinniarsimasunik ilinniaqqiffinnillu amigaateqarmata. Tamanna aamma erserpoq Naalagaaffeqatigii uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusaata kisitsitugit takussiinnerani. Illoqarfinni nunaqarfinnilu arlalinni meeqgeriviit sulisunik ilinniarsimasunik amigaateqarput, kiisalu annertuumik ulluinnarni meeqgerivinni sulisut akornanni taarseraanneqarluni. MIO'llu inuttat saaffiginninneri aqqutigalugit ilisimalersimavaa meeqgerivinni inissaaleqisoqartoq. **MIO'p takusinnaavaa meeqgerivinni sulisuni ilinniaqqinnissaq pisariaqartinneqartoq meeqqani uummarissaaneq inerikiartornissarlu qulakkeerniarlugit kiisalu taakkunani atuagarliortunik takunnissinnaanermut piginnaanertusaanissaq.**

SUNNGIFFIMMI SAMMISASSAT PAARINEQARNERLU

MIO'p innutanit saaffiginninnerit aqqutigalugit ilisimalersimavaa meeqqanut inuusuttunullu sunngiffimmi sammisassaqartitsinermi ilaqtigut aasakkut atuarfiit matoqqanerini inissaaleqisoqartoq. **Meeqqanut paaqqinniffinnik allatut ittumik aaqqissuussanik pisariaqartisoqarpoq imaluunniit illoqarfiit ilanni ulluinnarni meeqqat inuusuttullu sammisassaannik**, kiisalu meeqqat unuusuttullu sunngiffisa nalaani sammisassanik uummarissaataasunik peqangimmat, piffissani atuanngiffiup nalaani.

6.6 Meeqqat ilaqtariit inuuneranni peqataasinnaanngitsut (art. 20)

MIO'p tupigusuutigaa, sooq pineqartoq taama pingaaruteqartigisoq annertunerusumik allaaserineqanngimmat. MIO isumaqarpoq, ataavartumik meeqqat inuusuttullu inissinneqartarnerat pillugu paasissutissanik peqartariaqartoq, ataavartumillu meeqqat inuusuttullu inissinneqartarnerat pinaveersaatinissaa isiginiarneqartariaqartoq. Kalaallit meerartaasa ilarujussui paaqqinnittarfinnun angajoqqaarsianulluunniit inissinneqartarput, ilaquaasa inuunerinnissaat tapersorsinsinaasanngimmassuk, tamatumunakkullu naqissuserneqarpoq naalagaaffiup sumiginnaanera meeqqat inuusuttullu illersorneqarnissaasa, ineriertornissaasa inuunerinnissaasalu tungaatigut.

KULTURIKKUT KINAASSUSEQARNISSAMUT PISINNAATITAFFIK

Inatsisisamut nutaamut meeqqat ikorfertorneqarnissaannut tunngasumut tusarniaanermut atatillugu, MIO'p paasivaa, missingersorneqartoq meeqqat inissinneqartut tamarmik affai illoqarfimminniit allamut inissinneqartartut, taamaalillutillu ulluinnarni angajoqqaatik nalunngisatillu qimallugit inuullutik (www.ina.gl). Periarfissaq peqqinnartumik ineriertornermullu iluaqutaasumik attaveqarneq - meeqqamut iluaqutaasussatut nalilerneqartoq - meqqap isumassuisullu akornanni annikitsuarlsruussaaq taamaallaallu ilaqtigut oqarasuaatikkut pisinnaalluni. Illoqarfiup/nunaqarfiup illoqarfiullu/nunaqarfiullu akornanni angalanissamut periarfissat umiarsumik, umiatsiamik imaluunniit timmisartumik pisariaqartitsippu, Kalaallit Nunaatalu iluani angallassineq akisoorujussuulluni lu piffissaajarnartorujussuuvooq. Peqqutit meeqqat illoqarfimminni, inoqatiminnilu akornanni

attaveqarnerat attatiinnassallugu annertoqaat, kiisalu assersuutigalugu katsorsarnermut illorsorneqarnermullu peqqutit annertusinnaallutik meeqqat illoqarfimmuit allamut nuutsinneqarnissaanut. Imaapporli Kalaallit Nunaanni pisutsit assigiinngitsorujussuummata, oqaatsit kujataanit avannaanut, kangianiit kitaanut. Kulturi assigiinngeqaaq; inooqatigiinnermullu attaveqartarneq aamma assigiinngilluni. Meeqqat Tunumiit Kitaanut inissinneqaraangamik pissutsit nalaattarpaat ilisimasaminniit allaanerujussuit.

6.7 Meeravissiaqarneq, nunap iluani nunarsuarmilu tamarmi (art. 21)

Meeravissiartaartarneq Kalaallit Nunaanni Kalaallit Nunaanni Rigsombudeqarfimmuit isumagineqartarpooq. Inatsitigut tunngaviatigut pingaaruuteqarpooq, inuttaasut akornanni paarlaanneqannginnissaat meerarsiatut inissinneqartarnerup, kommunip aaliangertagaa, kiisalu inatsitigut meeravissiaqarneq, Rigsombudsmandimit aaliangerneqartartoq. Oqaluttuarisaaneq naapertorlugu oqariaaseq "meerarsiaaneq meeravissianngornissaq tunaartalarugu" kommunini atorneqarnikuuvooq, ilaatigut isumallualersitsisartoq meeravissiartaarnialernermik. Ukiumili kingullermi tamanna aaqqiivigineqariartornikuuvooq.

6.8 Piffissani aaliangersimasuni inissiinernik nakkutilliineq (art. 25)

Kalaallit inatsisaat malillugu Naalakkersuisut ingerlatsinerminni, aningasaqarnikkut perorsaanikkullu ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit nakkutigisussavaat, kommunillu akisussaaffigalugu meeqqat ataasiakkat inuunerinnerat inissinneqarnerminni (LTF nr. 1 15. april 2003-meersoq meeqqat inuuusuttullu ikiorserneqarnissaannut tunngasoq). Ulluinnarnili ingerlatsinermi ajornartorsiutit annertuut pineqartumi erserput. MIO'p pingaartippaa, Naalakkersuisut kommunillu suliniuteqarnermik pitsanngorsaanissaat.

Nalunaarusiami "Ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit misissorneqarnerat nalilerneqarnerallu" Deloittemit 2011-mi suliarineqarsimasumi ilaatigut allaaserineqarpooq, aaqqissuussamik aalingersimasumillu ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinnut inissiisarneq malinnaavagineqarneq ajortoq. 2012-imí MIO'p meeqqat inissinneqarsimasut akornanni misissuinerata takutippaa, meeqqat amerlasuut angerlarsimaffiup avataani inissinneqarnermik nalaani arlaleriarlutik inissinneqartartut: "*Ajoraluartumik meeqqat arlallit atugarliorput. Meeqqat taakkua meeraaraanermanniilli arlaleriaqarlutik inissinneqartarsimapput. Ilaatigut 20-it angullugit. Inisisimaffimminnut siunissamullu tatiginnengillat*" (ibid.) Ajornartorsiutit assingusut takussaapputtaaq nalunaarusiami "Meeqqat inuuusuttullu inissinneqarsimasut iliuusissamut pilersaarutaasa qulaajarneri" 2015-imeersumi, tassani ersarimmat iliuusissatut pilersaarutit nutarsarneqarneq ajornerat tamakkerlugu isiginninneqanngimmat kiisalu suliassat tuaviortut tulleriaarneqanngimmata.

2016-imí Ilaqtariinnut, Naligiissitaanermut, Isumaginninnermut kiisalu Inatsiseqarnermut Naalakkersuisoqarfiup Nakkutilliisut pilersippai, siunertallit kommunit isumaginninnermut inatsisit eqqortinnersaat allaffissornikkullu malitassat allaffissornerminni najoqqutarineraat. Nakkutilliisut Kommuni Kujallermi nalunaarusiornerisa takutippaat suli ajornartorsiuteqartoq. Meeqqat assersuutigalugu meerarsiartaarnissamut akuersissuteqanngitsumik meeqqanillu paaqqurinnissinnaanermut allagartaqanngitsumik inissinneqartarput, kiisalu iliuusissanik pilersaaruteqartangitsut nalunaarutinullu qisuarianngitsoortartut. (Namminersortut, 2016). MIO'p

atorfimmut atatillugu avannaani, tunumi kiisalu kitaani angalanermini ajornartorsiutit assingusut nalaattarpai. Tassa annertuumik suli pisariaqartinneqarpoq piffissani aaliangersimasuni pineqartumi meeqqanik angajoqqaarsiani inissinneqarsimasunik aamma ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinni nakkutiliisanissaq.

OMBUDSMANDI

Ombudsmandip, nammineq pisariaqartitani aallaavigalugu, pisortaqarfinti misissorsinnaavai, taakkualu iluanni ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinti aamma. MIO'p Ombudsmandi suleqatigisarpaa meeqqanut ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinnik nakkutiliigaangami.

6.9 Meeqqamut akilersuutit katersornissaasa qulakkeerneri (art. 27(4))

Meeqqap pilersorneranut aningaasatigut periarfissanik assiginngitsunik peqarpoq, taassuma iluani meeqqanut tapiissutit, meeqqamut akilersuutit kiisalu ernereernermi sulinngiffeqarnermi aningaasarsiat. Taamaakkaluartoq ilaqtariit arlaqartut aningaasatigut ajornartorsiortarput, meeqqamillu inuunerannik ineriarngerannillu qulakkeerinissartik ajornakusoortittarlugu. Peqqutit tamatumunnga assiginngitsuusinnaapput. Angajoqqaanut kisimiillutik perorsaasunut suliffeqanngitsunullu aningaasaqarniarneq amikkitoornarsinnaavoq. Allatigullu meeqqat angajoqqaamik inooriaasaat tulleriaareriaasaallu pissutigalugit ujariatsisarsinnaasarpot, assersuutigalugu soorlu angajoqqaatik atornerluigaangata. Meeqqat Avannaaneersut assersuutigalugu imatut siunnersuuteqarput:

"Angajoqqaat rekvisitionimik tunineqartassasut (pisiniarfimmi nerisassarsiutissaminnik), meeqqat nerisassaqarniassammata. Aningaasat aningaasanoorutigineqannginniassammata" (MIO, 2015).

Pisariaqartinneqarpoq meeqqamut ajunnginnerpaasussaq siulliunneqartarnissaa. Taamaammat ilaqtariit aningaasanut aqtsinissaannut ikorfartuinissaq qulakkeerneqartariaqarpoq, kommunillu ikuinerata meeqqat pisariaqartitaat aallaavigisariaqarpaa.

Ilaqtariinni inuunermut kiisalu allatut ilusilikamik isumassuinermut innersuussutit

MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Namminersortut siusinaartumik suliniutit sallinngortinniarpai taassumalu iluani ilaqtariit atuarfiannik pilersitsilluni angajoqqaatut pisinnaasat pitsangorsaaffigisinhaasaannik?
- Qanoq Namminersortut meeqqat inuusuttullu inissinneqartartut annikillisarnissaat sulissutiginiarpaa?
- Qanoq ililluni Namminersortut meeqqanik inuusuttunillu iniinerni paassisutissat ataavartut siunissami qulakkeerniarpai?
- Qanoq ilillutik Namminersortut qulakkeerniarpaat nattaqqallisaanngitsumik meeqqanik inissinneqarsimasunik nakkutiliineq, ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinni angajoqqaarsianilu?
- Qanoq ilillutik Namminersortut meeqqat elevhemmimiittuut illersorneqarnissaat ikiorserneqarnissaallu qulakkeerniarpaat?

7 INNARLUUTEQARNEQ, TUNNGAVIUSUMIK PEQQINNEQ ATUGARISSAARNERLU

Tulliuttumi tassaapput MIO'p oqaaseqqatai Naalagaaffeqatigijt uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusrorneranut immikkoortunut VII., VII.A., VII.B., VII.C. og VII.D. om disability, basic health and welfare.

PIITSUUNEQ

MIO'p oqaaseqarfereerpa sammineqartumut meeqqat piitsuunerlu immikkoortup 7.5-ip iluani, Standard of living and measures, including material assistance and support programmes with regard to nutrition, clothing and housing, to ensure the child's physical, mental, spiritual, moral and social development and reduce poverty and inequality (art. 27, paras. 1–3) uani nalunaarusiamit.

PEQQINNEQ

Inuaat peqqinnissaannut aaqqissuussaq Inuuneritta II-p imarivai qulequattat pujortarneq, timikkut aalaneq, nerisaqarneq imigassarlu kiisalu hash. Imigassamik hashimillu atornerluineq qulequttani aaqqissuussaq sammisaani pingaarutinnejarpuit, aaqqissuussinerullu piffissaliunneqarfia tamaat sammineqarlutik Kalaallit Nunaanni Namminersortut, 2012). 2015-imi nuna tamakkerlugu Kalaallit Nunaanni katsorsaasarnermut siunnersuut suliarineqarpooq. Suliniutip ilaatigut imarivai naartusuni piaartumik atuisunik nassaartarneq kiisalu tamatumunnga paasitsinsiaaneq. Meeqqat atuarfianni pinaveersaartitsinermut suliniutit kingunerissavaat atuartitsinermut atortunik pioreersunik atortuulersitsineq kiisalu tunaartalimmik suliniuteqarneq ilaatigut angutinut inuuusuttunut 15 - 25-inik ukiulinngut. **MIO suliniutit kusanartut tamaasa ilalersorpai, maqaasivaali iliuusissanik ersarissunik tigussaasut suliniutit, qulakkeerisut meeqqat inuuusuttullu tamarmik suliniummik iluaqtissarsinerannik kiisalu inoqatinut akooqqilernissaq isiginiarneqassasoq ilaqtarinnerullu iluani pissutsit naleqqutinngitsut kipitinnejarnissaat.** MIO'p, soorlu siusinnerusukkut allaaserineqareersoq, ilisimavaa peqqinnissaqfimmit ikiorserneqartarnermut assigiinneqisumik periarfissinneqartarneq.

Naalagaaffeqatigijt uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusrornerata ersersippaa, peqqinnissaqfimmut pitsaaliuinermullu suliniutinut atugassat nikisinnagit ingerlaqqinnissaat pilersaarutigineqartoq. Erserpoq: *"The funding secures special health services for children in settlements and with special needs by midwife, health nurse, and for pediatric and child psychiatric care since 2012". Tamatumunnga unammilligassat suli imaannaanjeqaat.* Assersuutigalugu arnat naartusut illoqarfii arlannut nakorsaqarfiusumut ernisitsisinnaasumut pilaallunilu ernisitsisinnaasumut nuutsinneqartassapput. Kalaallit Nunaanni illoqarfii 16-it nunaqarfii 60-it iluanni, tallimat arfinillilluunniit illoqarfii nakorsaqarfiusut pineqarpuit. Ilaqtariit naartusortallit juumuunut meeqqanullu nakorsanut periarfissaqarneq suli assigiinneqaaq. (Meeqqat nakorsaat Inga Hjuler).

MIO'p peqqinnej annertunerusumik oqaaseqarfereerpa immikkoortumi 7.2-mi (Peqqinnej, peqqinnissamut iliuuseqarneq pingaartumik napparnaveersaartitsineq).

MEEQQAT INNARLUUTILLIT

Danmarkip 24. august 2009 FN'ip Inuit Innarluutillit Pisinnaatitaaffi pillugit Isumaqtigissut Kalaallit Nunaanni nangaassuteqanngitsumik atuuttussanngortippaa.

Uteqqiattumik tallimassaanik CRC-mut nalunarummi inuit innarluutillit pillugit naatsuararsuarmik allaaserineqarput. Ajoralurtumik MIO'p takusinnaavaa, nalunaarusiami unammilligassat meeqqanut innarluuteqartunut ilaquaannullu isiginiarneqarsimangitsut, ilaatigut atuarfeqarnerup ilinniagaqarnerullu iluani, ilinniartsisut immikkut ilinniagallit amigaartigineqarneri. Aammalu taasariaqarput maalaarsinnaanermut akuutinnejnarnermullu tunngassuteqartut.

Innarluutit pillugit ilisimasaqarfik siunnersuisarfiutigisoq IPIS, 2009-mi ammarneqartoq, suliassarivai katersineq, inerisaaneq ilisimasanillu siaruarterineq innarluuteqarnerup iluarni (www.ipis.gl), killeqaqaarli suut ilisimasat pigineqarnersut ilisimasaqarneq, Kalallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu innarluutillit atugaat pillugit. "HBSC-mi misissuineq 2014"-mi atuarneqarsinnaavoq, meeqqat inuusuttullu amerlassusaat, peqqussutip iluani pineqartut inuit annertuumik innarluutillit ikiorserneqarnissaannut pineqartut, amerliartortut (Niclasen 2015).

Deloitte-ip nalunaarusiaani "*Misissuineq naliliinerlu ulloq unnuarlu paaqqinnitarfiit iluanni*" erserpod, 2007-mi ulloq unnuarlu paaqqinnitarfiit arfineq marluusut kiisalu immikkoortortat sisamaasut meeqqanut inersimasunullu innarluuteqartunut. Paaqqinnitarfiit malillugit inissinneqarsimasut meeqqat inuusuttullu amerlanersaat ineriertornermikkut innarluuteqarput (Deloitte 2011).

Atuarfiit innarluuteqarnerullu ataani ilisimasat annikipput. Nalunaarusiaq "*Naalakkersuisut ilinniagaqarnissamut pilersaaraataat II*" takutippaa 2012-imi 502-nik atuartoqartoq, annertusisamik immikkut atuartinneqartunik, specialklassini (62 %), holdikkaartuni (22,6 %), kisimiitillugit atuartinneqartuni (11,9 %) imaluunniit inuttut ikorfartorneqartunik (1,9 %) (Kalaallit Nunaanni Namminersortut, 2016). "*Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiat - Nalilersuineq 2015*" takuneqarsinnaavoq assigiinngeqisoq, atuarfinni ataasiakkaani immikkut atuartitsinermi piginnaasat suut atugassarititaanersut.

Nalunaarusiami "Nunarsuaq tamakkerlugu isumaqtigissutit meeqqap Kalaallit Nunaanni pisinnaatitaaffiinut sunniutaat" allaaserineqarnerani Inatsisartut peqqussutaanni inunnut annertuumik innarluuteqartunut imalimmi suli aaliangersagaqanngilaq meeqqat inuusuttullu tusarniaaffigineqartassasut (Hansen, 2014). Meeqqap innarluutillip illorsorneqarnera angajoqqaatut akisussaassuseqartumiippasippoq meeqqamiinnani (ibid.).

Erseqqissassallugu pingaaruteqarpoq meeqqat inuusuttullu akuutinnejqartarnissaat imminnut tunngasunut; aamma meeqqat innarluutillit. Meeqqat, inuusuttut innarluutillit kiisalu isumassuisui maalaarnissamut innuttatut allatuulli siunnersorneqartussaapput. Meeqqat inuusuttullu innarluutertik aallaavigalugu annertuumik pineqartumi ikorneqarnissaminnik pisariaqartitsisinjaapput, ilisimatinneqarlutik eqqortumik, ikorneqarlutik maalaarniarunillu sumut saaffiginnissanerlutik siunnersorneqarlutik.

7.1 Aniguineq inerikkiartornerlu (art. 6(2))

IMMINORNEQ

MIO Nunap imminornermut pitsaaliuinermut suleriaasissamut Kalaallit Nunaanni 2013 - 2019 tusarniaanerni peqataavoq. **MIO isumaqarpoq, imminortarnermut suliniutit tunaartaqartumik**

ingerlanneqartariaqartut, erseqqissarneqartariaqartorlu, qanoq meeqqat inuusuttullu isumassorneqartariaqartut, ilaqtariit iluanni ilisarisimasaanniluunniit imminornermi nalaataqaraangamik.

Malinnaavigisariaqput aniguisut, meeqqat inuusuttullu ulorianartorsiortut qimataasullu. Piviusunik suliniutinik pineqartumi pisariaqartitsisoqarpoq, ingammik nalunnginnatsigu imminortut qassiunersut ukiorpassuarni nikinnikuunngitsut. **Kisitsisinik nalunaarsuineq pigineqarpoq, nunallu immikkoortortaani piffinnilu ataasiakkaani suleriaatsit katsorsaanerillu isiginiarneqartariaqarlerput.**

"*Inuusuttut Kalaallit Nunaanni 2011 inuunerat*" oqaatigaa, nukappiaqqat quiliugaangata ataased, niviarsiaqqanilu sisamaagaangata ataaseq imminoriaruarsimasut. Misissuinerup takutippaa, inuusuttut pingasuugaangata ataaseq arlaleriarluni imminoriaruarsimasoq, affaasalu imminoriaruarnertik oqaluttuarisimanngikkaat (Pedersen & Bjerregaard, 2012).

Nuna tamakkerlugu nakorsaaneqarfiup kisitsisini nalunaarsuinerani erseroq, 2014-imi 15 - 24-inik ukiullit angutit arfineq pingasut arnallu arfineq marluk aamma taama ukiullit imminorsimasut. "*Inuusuttut Kalaallit Nunaanni - kinguaassiutinik atuinerat kinguaassiuutitigullu innarliineq isignerullugu*" 2014-meersumi kisitsisit takutippaat, arnat 18 - 25-inik ukiullit 41 %-iisa imminornissartik inuunermi ilaani eqqarsaatigisimagaat, tamannalu angutini taama ukiulinni 19 %-iulluni. Kiisalu arnat inuusuttut 21 %-iisa kiisalu angutit 19 %-iisa akipput imminoriaruarsimallutik (Christensen aamma Baviskar 2015).

Imminortarerit amerlassusaat 2005-imiit 2011-mut nikissimanngilaq (NSSG 2013-2019). 1990-imiit 2013-imut meeqqat inuusuttullu 11 - 17-inik ukiullit 141-t imminorsimapput (Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik www.stat.gl).

Imminoriaruarnerit Kalaallit Nunaanni inooqatigiinnermit imaluunniit inuttut ajornartorsiuteqarnermit aallaaveqakkajupput, qaqtutkullu misigissutsikkut napparsimanermik imalunniit sianissutsikkut anniaateqarnermik aallaaveqartarlutik (NSSG 2013-2019).

"Anaanaga najorkuunngilara arfinilinnilli ukioqarlunga, maannakkullu 14-inik ukioqarpunga sulilu anaanaga najugaqatiginagu. Nuanninngilaq angajoqqaat najugaqatiginagit. Eqqaamavara, anaanama pisattakka poortormagit. Imminut toquunissara eqqaarsaatigiaannarsimavara. Nuanneeqaaq. ITERNIARTSI UNITSILLUGULU IMERNEQ" Niviarsiaraq, Tunu (MIO, 2016).

MIO isumaqarpoq Kalaallit Nunaanni ingammik inuusuttuni iminortarerup annertunerujussua pissutigalugu, ulloq unnuarlu ikiorserneqarnissamik periarfissaqartariaqartoq, asseruusigalugu oqarasuaatikkut siunnersuisarfiit ammasarnerisa annertusinnerisigut.

7.2 Peqqinneq peqqinnisamut akiliutit, pingaartumik siullikkut napparsimanaveersaartitsineq

MIO'p tupaallaatigaa, peqqinnissaqarfimmut tunngasoq taama qaapiartigisumik allaaserineqarmat. Peqqinnissaqarfiup iluani pissutsinik arlalinnik peqarpoq, erngumalersitsisunik meeqqat inuusuttullu pisinnaatitaaffimminni peqqinnissap inuunerinnissallu pitsaassusaat ataallugit inuusunik.

PEQQINNISAMUT KIFFARTUUSSINEQ

Ukiuni arlalippassuarni naluneqanngilaq Dronning Ingrids Hospital-ip (DIH) meeqqanut nuna tamakkerlugu immikkoortortaqqannginnera, anneruumillu unammilligaqarluni illoqarfinni nunaqarfinnilu sulisussaaleqineq taarsigaannerlu pillugit. Meeqqanut immikkoortortaqrifik naalakkersuisut isumaqatigiissumaqatigiissutaannut 2014 - 18-imut ilaavoq, maannangaarli immikkoorttamik pilersitsiniarluni sulineq atortorissaarutitigut meeqqanullu sullissinermut ilinniarsimasunik atorfinitstsineq aallartisarneqanngilaq.³

Kalaallit Nunaat tamakkerlugu ataasinnarmik meeqlanut nakorsaqarpoq, ataaserlu ilinniarsimasoq meeqlanut niviarsiaq. Tamarmik ulluinnarni illoqarfii pingaandersaanni Nuummi suliffeqarput. Meeqqat inuusuttullu meeqlanut nakorsaannit nakorsiartinnejarniarunik, DIH'p nakorsanik Danmarkimiit ilaannikkut ukiumut arlaleriarlutik attartortarput. Nakorsat tamatigut assigiinneq ajorput taamaalillutlu meeqlanut napparsimanermanni oqaluttuassartaat nalusrugit, oqaatsillu aamma unammilligassaasarlutik. Meeqqat immikkut ilisimasalinnit misissorneqartussat (scannerittussat, EEG assigisaallu) Nuummukartariaqarput, Nuummila katsorsaaneq isumagineqarsinnaanngippat (soorlu uummatikkut pilatsinnerit) Danmarkimut Islandimulluunniit nassiunneqartarput. **Taamaammat peqqinnissamut katsorsaaneq tamanut assigiimmik periarfissaanngilaq** Kalaallit Nunaanni.

MEEQQANUT IMMIKKOORTORTAT

Illoqarfii pingaandersaanni Nuummi nuna tamakkerlugu napparsimavik Dronning Ingrids Hospital (DIH) inissinneqarsimavoq, meeqlanut inuusuttullu Kalaallit Nunaata sineriaaneersut katsorsarfigisinnaasaat. DIH-mi meeqlanut immikkoortortaqangilaq meeqlallu siniffeqarfinnut inersimasut katsorsartariaqavissortut eqqaannut inissinneqartarput. Inissiarfimmi meeqlanut arfineq pingasunut inissaqartumi, akuttunngitsumik inissaaleqineq pissutigalugu inersimasunik inissiisoqartarpoq. Taamaalillutik meeqlanat inersimasut napparsimasut takornartat akuttunngitsumik naapittarpaat takussallugit tusaassallugillu tupannarsinnaasut. Inimi meeqlanut marluk ilaquettallu marluk nalagaangata, ima tattoqisaaffiutigisinnavaoq, sulusut oqaatigismallugu inuunermut navianartorsiortoqalersinnaasoq tassanngaannaq pinartumik pisoqartillugu, sulusut ikuinissaq pisarialik tunniussinnaassannginnamikkut (Pædiater Inga Hjuler).

Meeqlanut inorlutik inuusunut immikkut immikkoortortaqangilaq. Taakkua maannakkut peruluttut immikkoortaqarfianut inissinneqartarput napparsimasunut pingasunut inissaqartumut imaluunni meeqlanut inortunut. Kalaallit Nunaanni ukiumut 800-ni inunngortut missaanni taakkua 9 %-ii inorlutik inunngortarput taamaammat tamatumunngaa isumallutinik amerlanernik pisariaqartitsisoqarpoq. Meeraaqhat pingasut sinnerlugit unitsinneqassagaangata taakkua Danmarkimut Islandimulluunniit nassiunneqartarput.

MIO'p Peqqinnissaqarfiup iluani meeqlanut inuusuttunullu tunngasut pitsangorsarnissaata pisariaqartinnera takusinnaavaa.

MEEQQAT NAARTUSUT

2014-imi Nuna tamakkerlugu nakorsaqarfiup inunngortut marluk nalunaarsorpai niviarsiaqqani 15-ini ukiulinni kiisalu inunngortut 17-it 16 - 17-inik ukiulinni. Amerlassutsit ukiut qulit ingerlaneranni nikissimanngillat.

MIO'p akueraa, annertuumik suliniuteqartoqarmat piaarpallaamik naartuersarnerit pinngitsaaliniarlugit. **Inunngortartulli naartuersittartulli amerlassusaasa takutippaat, suliniuteqarneq naammanngitsoq.**

NAARTUERSITTARNERIT

2014-imi Nuna tamakkerlugu nakorsaqarfiup nalunaarsorpai inatsisitigut akuerineqarlutik naartuersittut marluk 12 - 13-inik ukiullit (kinguaassiutitigut atoqatigiinnissamut ukiutigut killinga Kalaallit Nunaanni 15-iavoq), 14 - 15-inik ukiullit 28-it naartuersipput kiisalu 75-it 16 - 17-inik ukiullit naartuersillutik. Amerlassusaat 2010-miilli allangorsimangilaq. Kalaallit Nunaanni inorlutik inunngortut sapaatit akunneri ataallugit pisoqaassusillit naartuersinnertut isigineqarput; inorlutik inunngortut timikkut nukittussutsimikkut ineriartornissaminnut periarfissaqarluaraangataluunniit (Pædiater Inga Hjuler, DIH). Peqqinnissaqarfiup iluani tamatuminngaa ineriartortsinissaq annertuumik pisariaqartinnejarniarunik, periutsillu allangortinnissaannut pisariaqartitsisoqarluni taamaalilluni inorlutik inunngortut

inuusinnaagaluartut inuutissinnaalersinniarlugit sapaatip akunnerisa 28-it ataallugit inunngortut.

KINGUAASSIUTITIGUT NAPPAATIT

Kalaallit akornanni kinguaassiuutitigut nappaatit annertupput nunarsuarmi kisitsinut naleqqiullugit, aamma kinguaassiuutitigut nappaatit meeqqani. Gonorrérnerit klamydiarnerillu amerlassusaat ukiuni kingullerni annertusimapput. 2014-imni Nuna tamakkerlugu nakorsaqarfipalunaarsorpai nukappiaqqani tallimani niviarsiaqqanilu 22-ni - 1 - 14 ukiullit - gonorrérsimasut. Klamydialu nukappiaqqani pingasuni kiisalu niviarsiaqqani 51-ini. Nukappiaraq ataaseq suli ataatsimik ukioqalinngitsoq klamydiartoq nalunaarutigineqarpooq. 15 - 19-inik ukiulinni 120-t angutit inuusuttut 301-llu arnat inuusuttut gonorrérsimasut. Klamydiarsimapput angutit 299-it arnallu 898-it aamma taamatut ukiullit (Nuna tamakkerlugu nakorsaqarfik www.nun.gl). DIH malillugu "inersimasut inuusuttut" akornanni kinguaassiuutitigut nappateqarnerup amerlassusai annertupput (Pædiater Inga Hjuler).

TARNIKKUT NAPPAATIT AKORNGUTEQARNERILLU

Meeqqat Illersuisuata angalasarnerminut atatillugu tamatumunnga tunngasunik suliaqartunit ilisimalersimavai meqqat inuusuttullu attaveqarnermut pisusilersornermullu ajornartorsiuteqartut amerliartortut. **MIO'p innersuussutigaa, kisitsisinik qulakkeerisoqassasoq børnepsykiatri tungaatigut tunaartalinnik suliniuteqartoqarnissaa siunertaralugu.**

MEEQQAT OQIMAAPPALLAARTUT

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaani eqqaaneqarpooq meeqqat oqimaappallaartut piareersaatitut sammineqartut, tassani isiginiarneqarnerullutik timikkut aalaneq peqqinnartunillu nerisaqarneq. Nalunaarusiami allaqavoq 2016-imni nalilersorneqassasoq. Taamaallaalli napparsimaveqarfip iluani immikkoortortap nalilersussavaa. Inaarutaasumik naliliineq pissaaq 2018-imni (Michael Lynge Pedersen, DIH). Peqqinnissaqarfip meeqqani oqimaappallaarneq kukkusumik nerisaqarnermik peqquteqarnerarpaa (Pædiater Inga Hjuler, DIH). MIO'p neriuutigaa inersimasut piareersaatitut sammineqartoq aqqutigalugu periarfissaqalissasut nerisassanik peqqinnartunik peqqinnaangitsunillu ilisimasaqalernissaminut, tamanna aallaavigalugu meeqqat pitsaenerusumik periarfississinnaalissagaat timikkut ilikkariartornikkullu inerartornissaannut. **Mio isumaqarpooq, maluginiartariaqartoq, Kalaallit Nunaanni illoqarfinni nunaqarfinnilu tamani nerisassanut peqqinnartunut assigimmik periarfissaqartoqannngimmat.**

MEEQQAT NAMMINNEQ ATORNERLUISUT

MIO'p innersuivoq immikkoortoq 7.6-imut Meeqqat anngajaarniutinik atornerluinissaannut pitsaliuinermut suliniutit (art. 33) meeqqat atornerluisut katsorsarneqarnissaannut periarfissaqannginneq pillugu.

7.3 Suliniutitut, ileqqutoqqat attatat ajoqutaasut inerteqqutiginissaat atorunnaarnissaallu, ilanngullu, taannaannaanngitsorli, arnat kipineqartarnerat, siusinaartumillu kiisalu pinngitsaaliilluni katititsisarneq

(art. 24 (3)).

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaanut oqaaseqaateqanngilaq.

7.4 Inuunnut isumaginninnermkulakkerineq kiisalu isumassuinermutsuliarneq meeqqanut atortorissaarutitinullu (arts. 26 aamma 18(3));

ANINGAASAQARNERUP QULAKKEERNEQARNERA MEEQQAP PISARIAQARTITAI SIULLIUNNAGIT

MIO'p ilisimavaa akiitsoqarnaveersaarnerup tungaatigut unammilligassaqartoq imaannaanngitsunik isumaqarlunilu CRC tamatuminnga ilisimatinneqartariaqartoq. 2017-imut Aningaasaqarnermut siunnersuummi allaqqavoq, ilaqtariit amerlavallaartut iniminniit anisitaasartut (Kalaallit Nunaanni Namminersortut, 2016). Ilaqtariit illumut akiliutinik akiligassaqaraangamik ilaqtariillu naggataatigut iniminniit anisitaagaangamik, kinguneqarsinnaavoq meeqqat ilaqtariinniittut angerlarsimaffiup avataanut inissinneqartariaqalersut. Tamannalu aamma kinguneqarsinnaavoq inuttut ajornartorsiuteqarnerulernernik imigassamillu ajornartorsiuteqalernermik (ibis.). MIO'p tamanna ajornartorsiut uppernarsarsimavaa "Piaartumik iliuuseqarneq" aqqtigalugu, inuusuttunut naartusunut suliniut (annertunerusumik atuarneqarsinnavoq immikkoortoq 6.1-mi), tassani allaaserineqarmat, meeqqat angerlarsimaffimiit peerneqartartut, ilaqtariit iniminnut akiitsoqaraangata. Ajornartorsiut MIO-mut saaffiginninnerit aqqtigalugit tunngavilersorneqarpooq, kommunit ilaqtariit neqeroorfigisarmatigit meeraannik inissinneqarnissamik, inertik annasimappassut. **MIO takusinnaavaa, ilaqtariinnut meeratalinnut aningaasatigut siunnersuinikkut pitsaliuisoqartariaqartoq meeqqallu pisinnaatitaaffii kulakteertariaqartut, ilaqtariit anisitaaleraangata iniminnit.**

MEEQQAT PAARINEQARNERI

MIO'p innersuuppa immikkoortoq 6.5 Angajoqqaat ataatsimut akisussaanerat, angajoqqaat ikiorserneqartarerat kiisalu meeqqanut isumassuinikkut suliniutit (art. 18).

7.5 Inuuniarnerup nalinga suliniutillu, taassumalu iluani aaqqissuussat timikkut ikuuutit kiisalu nerisaqarnermut, atisaqarnermut ineqarnermullu ikorfartorneqarneq, meeqqap timikkut, misigissutsikkut, anersaakkut, ileqqorissaarnikkut inuunermilu ineriartornikkut qulakteernissaa taamaalillugu piitsuuneq naligiinnginnerlu millisarniarlugu (art. 27, paras. 1 - 3)

MEEQQANI PIITSUUNEQ

Kalaallit naalakkersuisuisa naalagaaffiup nalunaarusiaa issuarpaat meeqqat piitsuusarnerat pillugu misissuinermiitoq "Meeqqat inuuniarnerisa nalingat" marlunni 2008-meersoq kiisalu "Meeqqanik piitsuunerup iluani peroriartortoqassanngilaq" 2013-imeersoq. MIO'p tupigusuutigaa, naalakkersuisut tigussaasumik, meeqqat amerlasoorpassuit piitsunermi inuuniarnermilu naligiinngitsumik inuunerat, isummerfiginngimmassuk.

"Meeqqat ujariatsisut - meeqqanik angajoqqaanillu aningaasatigut pissakilliortunik apersuilluni misissuineq"-mi tikkuarneqarpoq, meeqqat arlalit, piitsuullutik inuusut, tunngaviusumik pisariaqartitatik soorlu nerisassat, atisat ineqarnerlu amigaatigalugit misigisartut. Meeqqat amerlasuut sunngiffimminni sulinissaq qinertarpaat ilaqtattatik aningaasatigut ikiorniarlugit, atuarnerannut sunniuteqartumik (Nielsen aamma Wulf 2007a).

Meeqqat piitsuunerata inuunermilu naligiinnginnerup inuuniarnermi ajornartorsiutit amerlasuut malitsigisarpai, soorlu ilaqtariinni imigassamik ajornartorsiuteqarneq, angerlarsimaffimmipersuttaasarniq, inuusuttut akornanni imminornissamik ileqqulersorneq, nammineq peqqissutsimik naliliineq, kiisalu ulorianarsinnaasumik ileqqulersorneq soorlu imigassartorneq pujortarnerlu (Pedersen et al., 2013). *"Nererusukkuit imerusukkuilluunniit nerisassanik imermillu pinissat pisussaatitaaffigaat. Tamanna maani ajornartorsiutaavoq, angajoqqaat aningaasanoorneq ajornartorsiutigimmassuk. Assersuutigalugu aningaasat nerisassanut atorneqartussaagaluartut, aningaasanoorutigineqartarput"* Meeqqat atuarfianni atuartoq, Avanna (MIO, 2015).

"Misigisarpara, anaanaga ataatagalu aalakooraangata, sumiiffissaaruttarnera. Qatanngutikka asaqaakka NN-imukaattarlugillu. *Ilaannikkut NN-imi tukkusarpunga*. Peqatigikkaangatta, *nuannaartarpunga*. *Anaanaga taakkulu aalakooraangata nererusuttarpunga*" Niviarsiaraq, Tunu (MIO, 2016).

MEEQQANIK INISSARSITITSEQQIINEQ

MIO'p ajornartorsiutitut isigaa, kalaallit naalakkersuisuisa naalagaaffiup nalunaarusiaani meeqqat angerlarsimaffeqanngitsunik angajoqqaallit eqqaanngimmagit. Kisitsisitigut nalunaarsorneqanngilaq meeqqat qanoq amerlatigisut inissinneqartartut angajoqqaamik ineqarniarnerat pissutigalugu, assersuutissaqarporli meeqqanik angajoqqaaminni ineqateqartunik inini inissartiteqqiffiusuni, kiisalu Meeqqat Illersuisuata Tunumi angalanermini paasimmagu, ilaqtariit ilaat inertik annaagaangamikkut arlaanni naatsorsuutiginngisaminni najuqartartut. Tamanna ajornartorsiutinik arlaqartunik malitseqartarpoq. Ilaatigut nalunaarusiami "Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqannginneq"-mi eqqaaneqarpoq, meeqqat meeqqatut allatuulli inerikkiartorsinnaanngitsut suliffiup avataatigut namminerisamik inuuneqanngikkunik, ilaqtigullu inisseeqqiffimi innarlerneqarnernik misigisaqartarunik.

Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqannginnerup annertussusia nalorninarpoq. "Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqannginneq"-mi 2013-imeersumi nalunaarusiami erserpoq, 2012-imi 600 miissaanni inoqartoq nuna tamakkerlugu angerlarsimaffeqanngitsutut nalunaarsorneqarsimasunik. Taakkununnga ilanngutissapput inoqutigii inisseeqqiffinni najugaqartut 250-it missaannik amerlassuseqartut (Andersen & Hansen, 2013). Taamaallutik meeqqat inisseeqqiffinni najugaqartut meeqqatut allatuulli ineriartornissaminut periarfissaqanngillat. Kiisalu angajoqqaat oqaluttuarput, meeqqat immikkoortitaasartut inissimanertillu kanngusuutigisarlugu. Inisseeqqinneruttaaq kingunerisarpaa, ilaqtariit qaammatit marluk pingasulluunniit tamaasa nuuttariaqartarnerisa toqqissismajunnaarsitsisarnera, meeqqat akuttungitsumik ineqatit nutaat naapittariaqartarmatigit. **MIO'p ajornartorsiutitut isigaa, ilaqtariit meerartallit angerlarsimaffimmintiit anisitaasut pitsaanerusumik aaqqivigineqannginneri. Meeqqat sinaakkutit toqqissismanartut allanngorartuunngitsllu pisariaqartippaat atuarnerik ineriartornertillu paarilluassagunikit.**

7.6 Meeqqat aanngajaarniutinik atuinissaannut

pitsaaliuinermut suliniutit (art. 33)

MEEQQAT ATORNERLUSUT KATSORSARNEQARNERI

Kalaallit Nunaanni meeqqat aanngajaarniutinik atornerluisut manna tikillugu katsorsartinnissaannut periarfissaqanngilaq. Mio isumaqarpoq, maluginiartariaqartoq, Naalagaaffeqatigii uteqqiatumik tallimassaannik nalunaarusiaanni allanneqarsimammatt, akeqanngitsumik innuttat meeqqat ilanngulligit katsorsarneqarnissaannut neqerooruteqarmat. 2017-imut aningaasaqarnermut inatsisisssamut siunnersuummik aammattaaq allaqqavoq, aningaasartuutit meeqqat inuuusuttullu akeqanngitsumik katsorsartinnissaannut, akeqanngitsumik katsorsartinnissaannut ataatsimanut aningaasaliinermiittut (Kalaallit Nunaanni Namminersortut, 2016). Meeqqat inuuusuttullu aanngajaarniutinik atornerluisunik angajoqqaallit, periarfissaqarput meeqqanut inuuusuttunullu tapersersuutit aaqqissuussamut peqataanissaminnut (BEM aamma TAPP³), kiisalu ilaqtariit katsorsarinnerannut peqataasinnaallutik. Tamanna isumaqarpoq, maannakkut neqeroorutit taamaallaat *qanigisanut* naatsorsuussaasut. Inuuusuttut naartusut atornerluisut imaluunniit pasineqartut atornerluisutut, naartusoq ilisimatinneqartarpooq naartuanut kingunipiluusinnaasunik, ilisimatinneqartarpooq atornerluinermut ilaqtariinnullu katsorsartinnernik, ilisimatinneqartarpooq meeraq inissinneqarsinnaasoq nammineq piumassuseq aallaavigalugu imaluunniit pinngitsaaliinikkut, atornerluineq unitsinneqanngippat (Akileraartarnikkut atugarissaarnikkullu ataatsimiititaq, 2011).

MIO'p sullisisunuk misissuinerniit ilisimavaa, meeqqanik inuuusuttunillu 12-nik ukiulinnut allaat katsorsarinnissamik pisariaqartitsisoqartoq (Olesen, 2014).

Innarluutinut, tunngaviusumik peqqinnermut atugarissaarnermullu innersuussutit

MIO'P CRC KAJUMISSAARPAA KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaa meeqqat Kalaallit Nunaanni tamarmik assigiimmik peqqinnissaqarfiup neqeroorutaanut periarfissinneqassanersut?
- Sulissutigineqarpa meeqqanut immikkoortortaqrifimmik pilersitsinissaq, meeqqanut immikkut piginnaaneqartumik?
- Ataavartumik suliniuteqartoqarniarpaa innuunermi naliginnginnej peqqinnermut tunngasooq misissornissaanut?
- Meeqgerivinni atuarfeqarfinnilu peqqinnissamut polikkeqarpa?
- Namminersortut ilisimasat suliniutillu innarluuteqarnerup ataaniittu isiginiarneri annertusarniarpai?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaa meeqqat innarluutillit pisinnaatitalissasut periarfissinneqarlutillu namminnej isummatik anissinnaanissaannut katsorsarneqarnermut, kiffartuunneqarnermut ikorfartorneqarnermullu tunngasunut?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaa ilinniartitsunut tamanut ilisimasassat meeqqanut immikkut ittumik pisariaqartitsisunut?
- Namminersortut nunap immikkoortortaanut piffinnullu ataasiakkaanut suleriusissanik sananiarpa, meeqqanut inuuusuttunullu pinaveersaartitsinermut katsorsarneqarnermullu tunngasunik imminortarnerup appartinnissaa anguniarlugu?
- Namminersortut naartuersittarnerit kinguaassiutitigullu nappaatit aallaavigalugit nunap

immikkoortotaanni kiisalu piffinni ataasiakkaani suleriusissanik pilersitsiniarpa kinguaasiutinik atuineq kiisalu kinguaasiutinik iltsersuineq aallaavigalugit?

- Namminersortut qulakteerniarpaat meeqqat tarnikkut nappaataasa iluanni ilisimasassat siunertaqtumik suliniutit pilersinneqarnissaat tunaartalarugu
- Namminersortut pilersaarutigaat tunaartalimmik suliniutissat inuuniarnermi naligiinnginneq annikillisarniarlugu, Namminersortullu suli piitsuussutsip killingata minnerpaaffilernissa sulissutigaat?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaat meeqqat angajoqqaavi angerlarsimaffeerussimasut toqqisisimasumik inerikkiaortsinnaanerat?
- Namminersortut sulissutigaat katsorsaavimmik pilersitsinissaq meeqqanut inuusuttunullu namminneq atornerluisunut?

8. ILINNIAGAQARNEQ, SUNNGIFFIK KIISALU KULTURIKKUT SAMMISAT

Tulliuttumi taassaavoq MIO'p oqaaseqaatai Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanni nalunaarusiaanut immikkoortunut VIII.A., VIII.B., VIII.C. og VIII.D. education, leisure and cultural activities pillugit.

8.1 Ilinniagaqarnissamut pisinnaatitaaneq, ilanngullugu inuussutissarsiutinik ilinniartitsineq iltsersuinerlu (art. 28)

ILINNIAGAQARNISSAMUT PERIARFISSAT

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaani allaaserineqarpoq, Namminersortut akisussaaffigigaat isumalluutinik nuna tamakkerlugu agguataarinissaq, meeqqat inuusuttullu assigimmik iliagaqarsinnaanerat anguniarlugu. Meeqqat atuarfianik naammassinnereernermeri atuartut amerlasoorpassuit, ilinniagaqarfinnut ingerlariaqinqingitsoortarput. **Meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaanni suli assigimmik ilinniagaqarnissaminut periarfissaqanngillat. Meeqqanut ataatsimiititaliap innersuussutai malillugit, MIO'p nalilerpaa, pineqartoq suli unammilligassaqaqisoq.** Meeqqat assigimmik, qanorluunniit inuttut kulturikkullu tunuliaqtaqaraluarunik, ilinniagaqarfinnut isissallutik periarfissaat immikkoortuuvoq isumalluutinik amerlanerusunik pisariaqartitsisoq kiisalu tunaartalimmik ineriartortinneqartariaqartoq. Tassunga naammattumik meeqqat inuusuttullu pineqartut naammattumik akuutinnejqanngillat, kiisalu suleriaatsit iliuusissatullu pilersaarutit ajornartorsiut aaqqinniarlugu amigaatigineqarlutik, inuunerannut kulturikkullu assigiinngitsumik tunuliaqtaqarnerannik aallaavilinnik.

MEEQQAT ATUARFIATA ILINNIAQQIFFIILLU AKORNANNI ASSIGIINNGISSUT

Meeqqat atuarfianni atuartut amerlasoorpassuit ilinniaqqiffinnut isernissaminnut periarfissaqanngillat. Oqaatsitigut fagini piginnaasakinnertik pissutigalugu meeqqat inuuusuttullu amerlasuut taamaalillutik ilinniarfinnut ingerlaqqiffiusunut isernissaminnut assigiimmik periarfissaqanngillat.

Ilinniartitaanerit amerlanersaat Kalaallit Nunaanni qallunaatut ingerlanneqartarput. Isernissamut piumaqaatit minnerpaaffiat tassaavoq qallunaat tuliuillu oqaasiinik atuisinnaaneq. 2015-imi "10. klassimi atuartut affai ataatalarlugit (48,8 %) piginnaaneri naammannigillat (F-FX) imaluunniit naammaqqalaarput (E) fagimi anguniakkanut akuerineqarsinnaasup minnerpaaffianiillutik" (Ineriaavik, 2015).

Naleqqutissagaanni tuluttoornermi kisitsit 61,6 %-imiippoq (FXF: 38,4 % aamma E: 23,2 %) nalilerneqaporlu atuartut ukioqatigiinni ilaat amerlavallaarujussuartut meeqqat atuarfiannik naammassisut, tuluttut karaktereqanngitsut inuuusuttunut ilinniarfinnut isissutaasinnaasunik (ibid.)

Fagini oqaatsinut tunngasunik piginnaanikinnerit avataasigut, aamma Meeqqat Illersuisuata oqaatigaa sinerissami tusarniaanini aallaavigalugit, atuarfiit isumallutinik immikkut ittumik atuartitsinermut perorsaanermullu ikorfartuutaasinnaasunik, meeqqat pisariaqartitaannik, amigaateqartartut. Tamanna isiginiarneqassaaq Kalaallit Nunaanni sumiginnagaasorpassuit tunuliaqtalaralugit. Meeqqat inuuusuttullu taakkua naligiinngitsumik periarfissaqarput inaarutaasumik ilinniagaqarnissaminnut piareersarnissamut.

ILLOQARFIIT NUNAQARFIILLU ATUARFIISA ASSIGIINNGISSUTAAT

Kalaallit naalakkersuisuata akisussaaffigaa qulakteernissaa kalaallit meeqqat meeqqat atuafiat naammassigaangamikku ilinniaqqiffinnut nangeqqinnissaat. Oqaatsitigut atuartitsinermi unammilligassaqarneq ilinniartitsisussaaleqinerlu pissutigalugit, nunaqarfinni atuartut unammilligassat ilinniaqqinnissamut periarfissaqarnermut tunngasut illoqarfimminngaanniit annertunerusut misigisarpaat.

Ukioq atuarfusoq 2014 / 2015 katillugu 83-inik atuarfeqarpoq allatsissimasunik atuartutilinnik. Taakkunannga 23-it illoqarfinniipput, atuarfiillu 60-it nunaqarfinniillutik (Ineriaavik, 2015). Ukioq atuarfusoq 2014 / 2015 ilinniartitsisut affai sinnerlugit timeläreriippuput. Tamanna illoqarfinnut naleqqiullugu allaaneroqaaq, taakkunani mi ilinniartitsisut 80 %-ii ilinniarsimasummata (Ilinniagaqarnermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2011). Tamanna illoqarfimmi nunaqarfimmilu atuartitsinerup pitsaassusaata allangorarnerujussuanik kinguneqarpoq (ibid).

ATUARTITSINEQ ANGUSALLU

Nalunaarusiami "Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfianni 2014-imi alloriarfinni misilitsinnerit misissorneri angusallu"-mi erserpoq, nunaqarfinni atuartut fagimi kalaallisut ungasarinnerusartut, matematikkimi aamma taamatut, takornartat oqaasiinili fagini qallunaatut tuluttullu angusalunnerusarlutik (Ineriaavik, 2015). Maluginiarneqaporli, alloriarfinni misilitsinneri angusat agguaqatigiinnerini nunaqarfijit akornanni assigiinnginneqartorujussusoq. (Ineriaavik, 2015). Fagimi kalaallisut angusat pitsaanerunerisa peqqutigivaat oqaatsit taakkua nunaqarfinni atorneqarnerunerat. Tamanna ajornartorsiutaavoq, ilinniaqqiffinni ingerlaqqiffiusuni amerlasuuni atuartitsineq qallunaatut ingerlanneqartarmat (Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2011). **Nunaqarfinni atuartut takornartat oqaasiinut piginnaaneri apeqquaapput ilinniaqqinnissaminnut periarfissaannut, taamaalillutik ilinniagaqarnissamut periarfissamit mattussaariataarsinnaagamik.**

IMMIKKUT ITTUMIK ATUARTITSINEQ

MIO'p arajutsisimanngilaa, Inatsisartut inatsisaat nr. 15 3. december 2012-meersoq meeqqat

atuarfiata meeqqanut immikkut atuartitsineq neqeroorutigisassagaa ilinniartitsisut immikkut ilinniaqqissimasut ilinniartitsisoralugit. MIO ilinniartitsisut kattuffianiitt nalunaarfigineqarsimavoq, suli tassunga pineqartumut ilinniartitsisut ilinniarsimasut amigaatigineqarmata, kiisalu ataatsimoorussamik nassuaanissaq paasinninnissarlu atuartunut immikkut pisariaqartitsisunut.

8.2 Ilinniagaqarnissamut angunigassat aamma ilinniarnerup pitsaassusaa eqqarsaatigalugu (art. 29)

INGERLARIAQQINNGITSOORTUT

Kalaallit Naalakkersuisusa naalagaaffiup nalunaarusiaani oqaluttuaraa, kalaallit inuusuttut 16-18-inik ukiullit qanoq amerlatigisut ilinniakkanik ingerlatsinngitsut. MIO'p tamanni aallaavigalugu ujartorpaa suli qulaajaanissaq taakkuninngalu akuutitsinissaq kiisalu tunaartalinnik suliniutinik aallartitsinissaq inuusuttu amerlanerusut ilinniaqqiffinnut isertinnissaat tunaartalaralugu. MIO'p ujartorpaa tamatuma peqputaanik misissuinerit, sooq 16-18-inik ukiullit taama amerlatigisut ilinnikkamik aallartitsisimanngimmata, kiisalu sooq ukiuni kingullerni taakkua amerleriarsimaneri.

Arlalinnik "ingerlaqqinngitsoortut"-nut nassuaatinik nassaassaqarpoq. Naalakkersuisut Politikkikku Aningaasaqarnikkullu Nalunaarusiaanni 2016-imi ingerlariaqqinngitsoortut nassuarneqarpuit inuusuttuusut 16-18-inik ukiullit, inuusuttunut ilinniarfinniinngitsut imaluunniit efterskolinngitsut. Taakkua 2014-imi Kalaallit Nunaanni inuusuttuni tamani amerlassusaat 63,5 %-erivaat (Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik, 2016). Ingerlariaqqinngitsoortut nassuarneqarpata inuusuttut ilinniarfinni aallartissimanngitsutut imaluunniit suliffeqanngitsutut, taakkua ataatsimut isigalugu qaffariarsimapput 2009-mi 44 % missaanit 2014-imi 52 %-ip missaanut (Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik, 2016). Naalakkersuisut Ilinniagarnermut Pileraarutaat II-mi 2016-imeersumi Naalakkersuisut anguniagaat pineqartut inerikkiartortinneqarnissaannut saqqummiunneqarpoq. Tassani allaqqavooq inuusuttut tassaniittut 20124-imi 24 %-imut appartinneqarnissaat anguniarneqartod. Tamatuma angunissaanut suliniutit ilaatigut ilagivaat højskolini efterskolinilu atuartarneq (Ilinniagaqarnermut, Kultureqarnermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2016). **MIO'p innersuussutigaa, ingerlariaqqinngitsoortut katiternerisa qulaajarnissaat aamma sulissutigineqassasoq. Pissutigalugu ilisimasat ullumikkut killeqarnerat, ingerlariaqqinngitsoortut kikkuunerinik, sooq tassunga pisarnersut, suullu pisariaqartinneraat.** Taamaammat MIO'p suliniutit ujartorpai, aallaaveqarnerusut inuusuttunut ataasiakkaanut kiisalu taassuma inuunermini atuagai suunersut ingerlaqqinnsaanut ikiorneqarnera oqinneruleqqullugu.

8.3 Meeqqat inoqqaanut ikinnerussuteqartunullu ilaasut kulturikkut pisinnaatitaaffii (art.30)

Meeqqat tamarmik Kalaallit Nunaanni, sumiluunniit najugaqraluarunik, oqaaseqraluarunik kulturikkullu tunuliaqteqaraluarunik ilinniagaqarnissaminut pisinnaatitaaffeqarput, takuu General Comment No. 11 (2009). Namminersortut suliniutit qulakteertariaqarpai, meeqqanik tamanik periarfissiisut, sumiluunniit najugaqraluarunik, oqaaseqraluarunik imaluunniit kulturikkut suna tunuliaqtigaluarunikku, tunngaviusumik ilinniagaqarsinnaanissai, ingerlaqqiffiusunut ilinniarfinnun piareersarfiusumik.

8.4 Qasuersaarneq, pinnguarneq, sunngiffik, peqqissarneq kiisalu kulturikkut eqqumiitsuliornikkullu sammisat (art. 31)

MIO'p innersuuppa immikkoortoq 6.5 Angajoqqaat ataatsimut akisussaaffiat, angajoqqaanut ikorsiutit kiisalu meeqqanut isumassutaasut suliniutit (art. 18)

Ilinniagaqarnermut, sunngiffimmut kulturikkullu sammisanut innersuussutit

**MIO'P INNERSUUPPA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI
NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:**

- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpa, meeqqat inuuusuttulu sumi najugaqaraluarunilluuniit, qanoq oqaaseqaraluarunik imaluunniit kultureqaraluarunik ilinniagaqalernissaminnut piareersartassanersut?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpa, atuartut immikkut ittumik atuartinneqartussat ilinniarsimasunit tassunga naleqquutnik piginnaaneqartunit atuartinneqarnissaat?
- Namminersortut, ingerlaqqinngitsoortut akuutinnerisigut, aporfiiq qulaajarniarpai ilinniarfinnun ingerlaqqinniassappata?
-

9 ILLERSORNEQARNISSIONTUT SULINIUTIT IMMIKKUT ITTUT

Tulliuttumik taassaapput MIO'p Naalagaaffeqartijit uteqqiattumik tallimassaaniq nalunaarusiaanut oqaaseqaatit immikkoortunut IX.A., IX.B., IX.C. og IX.D. kiisalu X. pillugu special protection measures.

MIO'p innersuivoq immikkoortoq 7.5-imut Inuuniutit nalungat suliniutillu, ilanngullugu aaqqissuussat ikuuitit tigussaasut aamma nerisassaqarnermut, atisaqarnermut ineqarnermullu ikuuitit, qulakkeerniarlugu meeqqap timikkut, misigissutsikkut, tarnikkut, ileqqorinnikkut, inuttullu inerikiartornermut aamma piitsuunerup millisarnissaanut naligiinnginnermullu meeqqanut inissarsititseqqittarneq pillugu.

9.1 Meeqqat nunamit avataanniittut qimaasutut illersorneqarnissaminnik qinnuteqartut, meeqqat ingerlaqateqanngitsut qimaasutut illersorneqarnissaminnik qinnuteqartut, nunagisap iluani

meeqqat qimaatitat, nunasisut meeraat, meeqqallu qimaaajarnermik nalaataqartut (art. 22)

Naalagaaffeqartigijit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

9.2 Meeqqat nunap inuiinut minnerussuteqartunullu ilaasut (art. 30)

INUIT

Kalaallit inuit tassaapput nunap inoqqaavinut ilaasut Inuit. Namminersornerup eqqunneqarnerani Kalallit Nunaata akuerisimavaa ILO C169 aamma FN'ip nalunaarutaa Nunap Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit, assersuutigalugu kingullermik nalunaruornermut atatillugu FN'ip UPR proces-ip februar 2011 ataani, kalaallit naalakkersuisui allammata: "*F. Indigenous peoples 108. On 18 January 1996, at the request of Greenland, Denmark ratified ILO Convention No. 169 of 27 June 1989 Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries. Greenland reports jointly with Denmark to the Convention.*

Inuit assigiinngitsorpassuarnik kultureqarput; aamma taamaappoq Kalaallit Nunaanni. Nunap angissusaata *kingunerivaa, allaassuteqartorujussuummat*, inuit avannaani, kangiani kiisalu kujataani/kitaani qanoq inuunersut. **MIO'ili erseqqissarusuppa, meeqqat inuusuttullu pinngortitaq qanillugu inuummata, namminneq pigisaminnik ileqqoqarlutik, ilinniagaqarnissamut, paasissutissanut inuunermut peqqinnissamullu ikuutissanut assigimmik periarfissaqaratik.**

MIO'p aammattaaq innersuussutigaa immikkoortortaq 6.6. Meeqqat ilaqtuttaminnit inuunerimit qimaguteqqasut (art. 20) Pisinnaatitaaneq kulturikkut kinaassuseqarnissamut inissinneqarnermut atatillugu kiisalu immikkoortoq 8.3 Kulturikkut pisinnaatitaaffii meeqqanut nunaqvissunut ikinnerussuteqartunullu attuumassuteqartunut (art. 30).

9.3 Aningaasatigut atornerluineq, taassumalu iluani meeqqanik sulitsineq immikkut innersuussutigalugu ukiukinnerpaaffissaq atuuttoq (art. 32)

Naalagaaffeqartigijit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

9.4 Meeqqanik atuineq inatsisit unioqqutillugit sananermi niuernermilu ikiaroornartunik psykotropellu ikiaroornatut (art. 33)

Naalagaaffeqartigijit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

9.5 Kinguaassiutitigut atornerluineq innarliinerlu (art. 34)

“Greenland requested in 2012 that Denmark took steps to revoke/abrogate the territorial reservation for Greenland to the optional protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. This request has not yet been met” (Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiivi Inuit Pisinnatitaaffiinut, 2015). **MIO'p innersuussutigaa Kalaallit Nunaata aaliangersagaq taanna ilannguffigissagaa.**

Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaannik nalunaarusiaanni allaaserineqarpoq, meeqqat inuulluaatissanut atortittartut. MIO'p tamanna uppermarsarsinnaavaa, siunnersuillunilu oqaloqatiginninnerni ilisimalluarlugu, meeqqat inuuusuttullu ikittut kinguaassiutitigut atortittartut inuulluaatissanut soorlu cigarittinut, imigassanut mobiltelefoniminnullu taletidskortinut. Pisortatigoortumilli kisitsisink paasissutissanik nassaassaqanngilaq.

2014-imi 52-eriarluni unioqqutisoqarpoq Pinerlunnermut inatsit kinguaassiutitigut atoqatiginninnermik meeqqanik 15-it ataallugit ukiulinnut aamma arfineq marluk kinguaassiutitigut atoqatiginnermik ileqqussaanngitsuliorneq inunnut 18-it ataallugit ukiulinnut (www.politi.gl).

Ataavartumik paasissutissat meeqqanut kinguaassiutitigut innarliinernut tunngasut qulakkeerneqartariaqarput, ilanngullugit **qaqugukkut pisarnersut innarliinerillu qanoq ittuunersut.**

Kinguaassiutitigut innarliinerit sukumiinerusumik oqaaseqarfingineqarput immikkoortumi 5.1 Atornerluineq paarsinerlunnerlu, ilanngullugu timikkut misigissutsikku ajunnginnerulerneq inoqatillu akornanni akuuleqqissinnaalerneq (arts. 19 aamma 39).

9.6 Tuniniaaneq, niuerneq (trafficking) aallarussinerlu (art. 35)

Kalaallit Nunaata maanna Haagerkonventioni ilannguffigaa. MIO Naalagaaffeqartigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaannut annertunerusumik oqaaseqaateqanngilaq.

9.7 Atornerluinerit allatut ittut (art. 36)

MIO innersuivoq immikkoortumut 5.1 Atornerluineq paarsinerlunnerlu, ilanngullugu timikkut misigissutsikkullu ajunnginnerulerneq inoqatinullut akoqqilerneq (arts 19 aamma 39) kiisalu immikkoortoq 9.5 Kinguaassiutitigut atornerlunneqarneq innarlerneqarnerlu (art. 34)

9.8 Meeqqat pineqaatissinneqartarneri, pingaartumik toqumik pillaanerit inuunerlu naallugu parnaarussaanerit inerteqqutaaneri (art. 37 (a)) kiisalu pineqaatissiinerit allatut aaqqissuussat

iluarseqqinnissamik tunaartallit

Kalaallit aaqqissuussaat Pinerluttulerinermi inatsimmik pineqaatissiinernillu tunngaveqarpooq pillaasnarnermut inatsimmit assersuutigalugu Danmarkimi atorneqartumit (Balvig) allaanerulluni. Tamanna ersersinneqarpoq soorlu Isikkivik-mi, Kalaallit Nunaata inuusuttunut pinerlussimasunut isertitsiviat matoqqasoq kisiartaq, tassani inuusuttut namminneq ajornartorsiutaannik tunaartalimmik paasisimasaqalersinniarlugit sulissunneqarput, inuusuttut iliuusissamat pilersa rutaat aallaavigalugit inuusuttullu angajoqqaavi suleqatigalugit.

2015-imi inuit inuusuttut 14-it ataallugit ukiullit 0,6 pct.-eraat 19-inik ukiullit tamarmik amerlassusaannit pineqaatissinneqarsimasunit. Pineqaatissiissut "inunnut isumaginnittoqarfimmuit nalunaaruteqarneq" inunnut 15-it ataallugit ukiulinnut pineqaatissiissutaasarloq. Inuit 18-inik ukiullit inuusuttunik pineqaatissinneqarsimasuni amerlanersaapput 19 %-iullutik. Pineqaatissiissutit, 19-it ataallugit ukiulinnut tunniunneqartartut tassaapput, akiligassiinerit inunnulu isumaginnittunut nalunaaruteqarnerit, taakkua pineqaatissiinerit tamarmik 34 %-eralugit (Kalaallit Nunaata Naatsorsueqqissaartarfia, 2016).

Isikkiviup 2014-imi ammarneranit inuusuttunik 18-it inorlugit ukiulinnik Kalaallit Nunaanni isertitsivinnut inissiisoqarsimanngilaq (Pisortaq, Isikkivik). Inuusuttut inersimasuniit immikkoortillugit inissinneqartarput, soorlu FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqtigiissutaani artikel 37-mi (c) piumasarineqartoq. Inuusuttut isertitsivinnut inissinneqaraangata sivikitsuinnarmik inissinneqartarpoq, perorsaavimmut tulluartumut inissiinissap tungaanut (Kalaallit Nunaanni politimesteri; Pinerluttunik Isumaginnittoqarfimmi Pisortaaneq). 2014-imi immikkoortortamut matoqqasumut inissiisoqarpoq (ataaserlu anilluni), 2015-imi sisamat inissinneqarput (sisamat anillutik) kiisalu 2016-imi manna tikillugu sisamat (marluk anillutik) (Isikkivik). Manna tikillugu immikkoortortamut utaqqisunik allattorsimasoqanngilaq (ibid.). Inuusuttut immikkoortortami tassaniittut 15-17-inik ukioqarput.

Sulisut inuusuttunut siunnersortitut ikorfertortitullu atornerupput perorsaasuunatik (Isikkivik). **MIO'p ilalersortariaqartutut isigaa, inuusuttunik sullissisut perorsaanerup iluani immikkut ilinniagaqarmata. Pingaartuullunilu inuusuttunut inissinneqarnerisa nalaani aninissappatalu suliniutinik tulleriaarisinnaaneq piginnaasaqarfigimmassuk. Pingaaruteqarpoq inissinneqarneq inooqataaleqqinnissamat tunaartaqarmat. MIO'p ineriartorneq malinnaaffigaa.**

9.9 Meeqqat parnaarunneqartut, suliniuteqarnerlu tigusaaneq, tigummigallagassanngortitaaneq parnaarussinerlu periarfissatut kingullerpaatut atorneqartassasut qulakkeernissaa sivikinnerpaamillu taamaasiortoqartassasoq kiisalu inatsisitigut allatigullu ikiorserneqarnissaq erngerluinnarluni tunniunneqartassasoq (art. 37 (b)-(d))

Uteqqiattumi nalunaarusiami kingullermi CRC'p innersuuppa, inuit 18-it ataallugit ukiullit tigummigallagassanngortinnerinut piumasaqaatinik aaliangersaasoqassasoq, sapinngisamillu tigummigallagassanngortitsinerup sivisussusaa killilersimaarneqartariaqartoq aamma immikkoortillugit tigummineqartarneri inerteqquqtingeqassasoq (Hansen, 2014). Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittoqarfik malillugu ullumikkut aaliangiussaavoq, inuusuttut 18-it inorlugit ukiullit isertitsivinnut inissinnissaat pinaveersaardeqassasoq. Inuusuttut taamaallaat isertitsivinniitinneqartarput inersimasut akornanni, inissiffissaminuit tulluartumut utaqqinerminni - tamannalu piffissami sivikitsuararsuarmi, amerlanertigullu nunap iluani angallassineq apeqqutaatillugu (Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittoqarfiup Pisortaanera). Isikkivimmik pilersitseq inuusuttunik isertitsivinnut

inissiinnginnissamut pitsaasumik kinguneqarsimavoq. Inuuusuttut Isikkivimmut inissinneqartut, inulerinermut sullisisunit inissinneqannginnerminni ilisarisimaneqakkajupput, ilaqtariinniillu inuunikkut navianartorsiortunit aallaaveqartarlutik (ibid.). **MIO'p pingaaruteqartutut isigaa inuuusuttut illorsorneqarnissaat, tigummigallagassanngorneranniit inissinnerisa tungaanut.**

MIO'p innersuussutigaa immikkoortoq 9.8 paasissutissanut annertunerusunut meeqqat inuuusuttullu politiinit tigummineqartut pillugit.

9.10 Meeqqat sakkulersorluni akerleriinnerni (art. 38), ilanngullugu timikkut misigissutsikkullu peqqissineq kiisalu inoqatinut akuleruteqqissinnaalerneq (art. 39)

Naalagaaffeqartigiit uteqqiatumik tallimassaanik nalunaarusiaannut oqaaseqaateqanngilaq.

9.11 Timikkut misigissutsikkullu peqqissineq inoqatinullu akuleruteqqissinnaalerneq (art. 39)

MIO'p innersuussutigaa 9.8 Meeqqat pineqaatissinneqartarneri, pingartumik toqumik pillaanerit inuunerlu naallugu parnaarussaanerit (art. 37 (a)), aammalu pineqaatissiinerit allatut aaqqissuussat iluarseqqinnissamik tunaartallit.

9.12 Inuuusuttunut eqqartuussisoqarnermi sulinerup ingerlanneqarnera (art. 40), eqqartuusiveqarmat immikkut ilisimasalinnik immikkoortunillu, kiisalu pillatissinneqarsinnaanermut ukiut ammut killingat atuuttoq

Eqqartuussisoqarneq tiguneqarnikuunngilaq sulilu qallunaat pisortaannit ingerlanneqarlni. Eqqartuussisoqarnerup ataaniippoq Kalaallit Nunaata Eqqartuussisoqarnermut Siunnersuisoqarfia.

Innersuussutit immikkut ittumik illorsorneqarnissamut aaqqissuussanut

MIO'P INNERSUUSSUTIGAA CRC'P KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKUA APEQQUTIGISSAGAI:

- Kalaallit Nunaata ilannguffiginiarpaa the optional protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography?
- Namminersortut paasissutissat ataavartumik qulakkeerniarpai meeqqat kinguaassiutitigut

innarlerneqartarnerisa annertussusaannut tunngasut, taassumalu ataani sumi pisoqarneri kiisalu innarligaanerit assigiinngitsut?

- Qanoq ililluni Namminersortut qulakkeerniarpai, inuusuttunut matoqqasuni sullissivinniittut inoqatinut akooqqilernissamut sulinermik piginnaaneqartunik sulisunik naapitaqartassanersut?

INERNILIINERIT INNERSUUSSUTILLU

INERNILIINERIT

MIO'p Namminersortut suliniutaat isumassarsiaallu, meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaanni atugaannik pitsangorsaatissamut tunngasut, akuerai, tupigusuutigaali Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaani allaaserinngimmagip isummerfiginngimmagilluunniit isumaqatigiissutip piviusunngortinnissaanut unammilligassat ulluinnarni atuunnissaat inuaqatigiit qaffasisusaanni sorilugaluartuniluunniit; nuna tamakkerlugu, kommunini imaluunniit piffinni ataasiakkaani.

Paasissutissa kisitsisillu nalunaarusiami ersarinnerusariaqarputtaaq, CRC-mut paasissutissat ersarissut apuunniassammata meeqqat inuusuttullu atornerluinermik nalaatallit, persuttaanernik, innarlerneqarnernik kiisalu sumiginnarneqarnernik annertussusaannik imallit, kiisalu inissiisarnerup ilinniagaqarnerullu iluata allaaserineqarnera ersarinnerusariaqartoq assigiinngissut isumaqatigiissutip aamma inatsiseqarnerup pissutsillu piviusut atorneqartut akornanni.

MIO'p Kalaallit Nunaata unammilligassarpasui takusinnaavai, Namminersortut FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit lsumaqatigiissutip illorsorneqarnissamut immikkoortua (artikel 19) kiisalu meeqqat inuusuttullu naammaginartumik ilinniagaqalernissaannut qulakkerinissap (artikel 29) eqqortinnissai anguniassappagit, akisussaassuseqartumik peqqissumillu inuunermut piareersaatissatut. Piffinni ataasiakkaani inuit akuutinnejnarersigut nunap immikkoortortaani piffinnilu ataasiakkaani suliunitissatut pilersaarutit suliniutillu isigniarneqarnerusariaqarmata, nunami meeqqanut inuusuttunullu naliqimmik periarfissiisunik sumi najugaqaraluarunik, oqaaseqaraluarunik imaluunniit kultureqaraluarunik. Tamatuma suliniutit pitsaasut atuutsilernissaasa isumaqartilissagaluarpa, illersuineq ikorsiinerlu meeqqanut inuusuttunullu annertunerulersillugu.

MIO'ttaaq pisariaqartitsineq takusinnaavaa paasissutissanik kisitsisinillu katersinerup pitsangorsarneqarnissaata qulakkeerneqarnissaatalu tungaatigut, taamaalilluni siunissami suliniutit ilisimasqaqarnernik pissutsinillu maannakkut pisunik misissueqqissaarnernik aallaavilinnik tunuliaquataqassagaluararmata.

MIO'p qutsatigaa uuma nalunaarusiap allannissaanut periarfissinneqarnini Naalagaaffeqatigiit uteqqiattumik tallimassaanik nalunaarusiaat Kalaallit Nunaat pillugu immikkoortumut, taamaalilluni meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaani pisinnaatitaaffisa, pingaartumillu assigiimmik periarfissinneqarnissaat illorsorneqarnissaallu pitsangorsarnissaat peqataaffigisinnaagamiuk.

Ataani takuneqarsinnaapput MIO'p CRC-mut innersuussutai ataatsimoortillugit allatat.

**MIO'P CRC-MUT INNERSUUSSUTIGAA KALAALLIT NUNAANNI
NAMMINERSORTUNUT UKU APEQQUTIGISSAGAI:**

(INNERSUUSSUTIT SIULIANIITTUT UTEQQINNEQASSAPPUT)

**MIO'P CRC-MUT INNERSUUSSUTIGAA KALAALLIT
NUNAANNI NAMMINERSORTUNUT UKU APEQQUTIGISSAGAI:**

**Naammassinninniarnermut iliusissa-
tut innersuussutit (art. 4, 42, 44(6)):**

- Qanoq ililluni paasissutissanik katersineq pitsangorsarne-qarpa, misissuinerillu malitseqartinneqarpat.
- Qanoq illugu, FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutip pissutsillu atuuttakornanni assigiinngin-nerujussuaq, millisarneqarniarpa?
- Kalaallit Nunaata Valgfrie protokol 28. februar 2012-imeersoq FN'ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiis-
sutip iluaniittumut ataasiakkarluni naammagittaallior-
naanermut tunngasumut, ilanngunniarpa?
- Kalaallit Nunaata pilersaarutigivaa, FN'ip Meeqqat Pisin-
naatitaaffii pillugit Isumaqatigiissut, ilinniarfinni tamatu-
munnga attuumassusilinni ilinniagassani aaliangersimasu-
nut ilaalernissaa?

**Naliginnaasumik tunngaviusunut
innersuussutit:**

- Namminersortut sulissutiginiarpa iliuusissanik pilersitsi-
nissaq kommunit suleqatigalugit, qanoq inatsisit pioereersut
qulakkeerneqassanersut, taassumalu ataani akuutitsisar-
neq pillugu?
- Namminersortut piginnaasanik inerisaanermut pilersaru-
siorniarpat inulerinermut sullissit meeqqanut tunngasor-
taani?
- Namminersortut sulissutiginiarpaat, meeqqanut inuusut-
tunullu tunngasut annertusarneqarnissaat Naalakersuisut
kommunillu isumalluutinik tulleriissaarinerminni?
- Namminersortut sulissutiginiarpaat, Kalaallit Nunaata assi-
giinngisitsinermut inatsisip suliareqqinnissaa, ataatsimullu
inatsimmik suliarinnilluni, tamanik assigiinngisitsinermut il-
lersuisumik, suliffeqarfait iluini avataannilu.
- Namminersortut nuna tamakkerlugu oqarasuaatikkut siun-
nersuisarfait (telefon, SMS assigisaallu) aningaasalersorne-
qarneri qulakkeerniarpai ammasarnerilu annertusillugit?
- Namminersortut nunap immikkoortortaani piffinnilu ata-
asiakkaani imminortarnerup apparatinneqarnissaat siunerta-
ralugu suleriusissanik sananiarpa piffinni ataasiakkaani in-
nuttat peqatigalugit?

**Kiffaanngissuseqarnermut il.il.
innersuussutit**

- Qanoq ilillugu Namminersortut meeqqat nunami sumilu-
nniit najugaqaraluarunik paasissutissanut pissarsisinnaa-
nerat pitsangorsarniarpa?
- Qanoq illutik Namminersortut suliniutit tunaartallit qulak-
keerniarpai assigiimmillu ikiorneqarnissamut inooqataaleq-
qissinnaanermullu sumiginnagaareernermermi, atornerlugaa-
reernermermi, persuttagaareernermermi nakuuserfigineqareer-
nermilu?

**Immikkoortumut Meeqqanut
persuttaasarnermut innersuussutit:**

- Namminersortut pinaveersaartsinermut toqqaannartu-
mik meeqqanut inuusuttunullu paasitsinsiaanerit persuta-
anermut innarliinermullu tunngasut aallartinniarpai?
- Suut suliniutit Namminersortut aallartinniarpai, persutta-
aneq innarliinerlu pinaveersaartinniarlugu, meeqqat
eqqugaannginniassappata isigisunnginniassappatalu per-
suttaanermut innarliinermulluunniit.
- Namminersortut qanoq ilillutik meeqqat persuttaanermik
misigisaqtut, taassumalu ataani misigissutsikkut persuta-
aneq innarliinerlu, inoqatinullu akooqqilernissaannik
ikiorserneqarnissaat qulakkeerniarpaat?
- Namminersortut nunap immikkoortuini piffinnilu ataasiak-
kaani iliuusissanik sananiarpa atornerluineq pillugu piffinni
inuit suleqatigalugit, taamaalliluni suliniutit sunniutaat
pitsaunerpaaffimmiiinniassammata?

**Ilaqutariinni inuunermut kiisalu
allatut ilusilikkamik
isumassuinermut innersuussutit:**

- Namminersortut siusinaartumik suliniutit sallinngortinni-
arpai taassumalu iluani ilaqtariit atuarfannik pilersitsilluni
angajoqqaatut pisinnaasat pitsangorsaaffigisinaasaannik?
- Qanoq Namminersortut meeqqat inuusuttullu inissinne-
qartartut annikillisarnissaat sulissutiginiarpa?
- Qanoq illuni Namminersortut meeqqanik inuusuttunillu inii-
nerni paasissutissat ataavartut siunissami qulakkeerniarpai?
- Qanoq illutik Namminersortut qulakkeerniarpaat nat-
taqqallisaanngitsumik meeqqanik inissinneqarsimmasunik
nakkutilliineq, ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinni anga-
joqqaarsianilu?
- Qanoq illutik Namminersortut meeqqat elevhjemmimiit-
tuut illorsorneqarnissaat ikiorserneqarnissaallu qulakkeer-
niarpaat?

Innarluutinut, tunngaviusumik peqqinnermut atugarissaarnermullu innersuussutit:

- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaaat meeqqat Kalaallit Nunaanni tamarmik assigiimmik peqqinnissaqarfii-up neqeroorutaanut periarfissinneqassanersut?
- Sulissutigineqarpa meeqqanut immikkoortortaqarfimmik pilersitsinissaq, meeqqanut immikkut piginnaaneqartumik?
- Ataavartumik suliniuteqartoqarniarpa innuunermi naligiinnginnej peqqinnermut tunngasoq misisornissaanut?
- Meeqqerivinni atuarfeqarfinnilu peqqinnissamut polikke-qarpa?
- Namminersortut ilisimasat suliniutillu innarluuteqarnerup ataaniittu isiginiarneri annertusarniarpa?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaaat, meeqqat innarluutillit pisinnaatitaalissasut periarfissinneqarlutillu namminnej isummatik anissinnaanissaannut katsorsarne-qarnermut, kiffartunneqarnermut ikorfartorneqarner-mullu tunngasunut?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaaat ilinniartsunut tamanut ilisimasassat meeqqanut immikkut ittu-mik pisariaqartitsisunut?
- Namminersortut nunap immikkoortortaanut piffinnullu ataasiakkaanut suleriusissanik sananiarpa, meeqqanut inuusuttunullu pinaveersaartitsinermut katsorsarneqarner-mullu tunngasunik imminortarnerup appartinnissaa anguniarlugu?
- Namminersortut naartuersittarnerit kinguaassiutitigullu nappaatit aallaavigalugit nunap immikkoortortaanni kiisalu piffinni ataasiakkaani suleriusissanik pilersitsiarpaa kinguaasiutinik atuineq kiisalu kinguaasiutinik ilitsersuineq aallaavigalugit?
- Namminersortut qulakteerniarpaaat meeqqat tarnikkut nappaataasa iluanni ilisimasassat siunertaqtumik sulini-utit pilersinneqarnissaat tunaartalarugu
- Namminersortut pilersaarutigaat tunartaalimmik suliniut-tsat inuuniarnermi naligiinnginnej annikillisarniarlugu, Namminersortullu suli piitsuussutsip killingata minnerpaaf-filernissaa sulissutigaat?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaaat meeqqat angajoqqaavi angerlarsimaffeerussimasut toqqisisimasu-mik inerikkiaartorsinnaanerat?
- Namminersortut sulissutigaat katsorsaavimmik pilersitsi-nissaq meeqqanut inuusuttunullu namminnej atornerlui-sunut?

Ilinniagaqarnermut, sunngiffimmut kulturikkullu sammisanut innersuussutit:

- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaa, meeqqat inuusuttullu sumi najugaqaraluarunilluunniit, qanoq oqaaseqaraluarunik imaluunniit kultureqaraluarunik ilinniagaqalernissaminut piareersartassanersut?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpaa, atuartut immikkut ittumik atuartinneqartussat ilinniarsimasunit tassunga naleqquttunik piginnaaneqartunit atuartinneqar-nissaat?
- Namminersortut, ingerlaqqinqingitsoortut akuutinnerisigut, aporfait qulaajarniarpai ilinniarfinnut ingerlaqqinniassap-pata?

Innersuussutit immikkut ittumik illersorneqarnissamut aaqqissuussanut:

- Kalaallit Nunaata ilannguffiginiarpaa the optional protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography?
- Namminersortut paasissutissat ataavartumik qulakteerni-arpai meeqqat kinguaassiutitigut innarlerneqartarnerisa annertussusaannut tunngasut, taassumaluu ataani sumi pisoqarneri kiisalu innarligaanerit assigiinngitsut?
- Qanoq ililluni Namminersortut qulakteerniarpai, inuusut-tunut matoqqasuni sullissivinniittut inoqatinut akooqqiler-nissamut sulinermik piginnaaneqartunik sulisunik naapi-taqartassanersut?